

7. delrapport

Synspunkter på Fri for Mobberi og etableringen af en anti-mobbe-kultur

Stine Lindberg
No Kampmann
Peder Hjort-Madsen
Rikke Kamstrup Knudsen
Jan Kampmann

Center i Barndoms- Ungdoms- og Familielivsforskning
Roskilde Universitet
April 2009

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	3
FORSTÅELSER AF BEGREBET MOBNING	4
ANVENDELSE OG VURDERING AF MATERIALERNE I FRI FOR MOBBERI	6
PERSONALETS UDBYTTTE AF FRI FOR MOBBERI	12
SYN PÅ FORÆLDREINDDRAGELSEN.....	19
FORANDRINGER BLANDT BØRNENE	30
BILAG 1	32

Indledning

Denne rapport indgår som led i en række delrapporter fra følgeforskningsprojektet tilknyttet Red Barnets projekt Fri for Mobberi¹. Fri for Mobberi er et mobbeforebyggende materiale som inddrager børn, forældre og fagvoksne i børnehaven og indskolingen i arbejdet med at skabe inkluderende, trygge og ”mobbefri” børnefællesskaber. Konkret består materialet af en kuffert indeholdende et antal beskrevne sociale praksisser inklusiv bl.a. trøstebamser, faghæfter og aktivitetshæfter til de voksne, samtaletavler til brug ved børnemøder, et program til taktilmassage, dilemmakort til brug ved forældremøder og meget mere. Den første implementering af materialet er sket i en række udvalgte skoler og børnehaver i 3 kommuner: Århus, Gentofte og Kolding, som således indgår i et pilotprojekt, der også følges af en gruppe forskere fra Roskilde Universitet². Pilotprojektet blev startet op i begyndelsen af 2007, hvor det først blev implementeret i de 6 deltagende børnehaver, og med starten af skoleåret 2007-08 også i de 3 deltagende skoler og SFO-afdelinger. Efter de første erfaringer med materialet og resultaterne fra den første del af følgeforskningen valgte man fra Red Barnets side at udvikle en kuffert som specifikt rettede sig mod skolen, idet den først udviklede kuffert på nogle områder blev oplevet som for lidt alderssvarende i forhold til de større børn.

Nærværende rapport afdækker bl.a. de erfaringer personalet har gjort sig med materialet. Den skal ses som en opfølgning på tidligere udgivne rapporter som ligeledes dokumenterer, drøfter og perspektiverer foreløbige resultater fra det toårige pilotprojekt. Hvor vi tidligere har sat fokus på dels kuffertens materialer, men også de involveredes forståelser af fænomenet mobning, har vi ved dette empiriske nedslag yderligere spurgt ind til de voksnes oplevelser af forandringer blandt børnene, forandringer i personalekulturen og i forældreengagementet. Mens der ved det første empirinedslag blev givet spørgeskemaer til personale og forældre i børnehaverne, og ved det andet nedslag til forældre og personaler ved skolerne, har vi i dette tredje nedslag adspurgt forældre og personale i både børnehaverne og skolerne.

I rapporten har vi både sammenholdt svar fra forældre over for personale, og fra børnehaver over for skoler, idet vi flere steder har fundet en nævneværdig forskel her. Vi har på baggrund af en stor mængde data lavet en udvælgelse af mulige temaer og nedslagspunkter, som knytter sig til bestemte diagrammer og informationer, som vi her formidler og giver vores perspektiver, undringer og mulige forklaringer på.

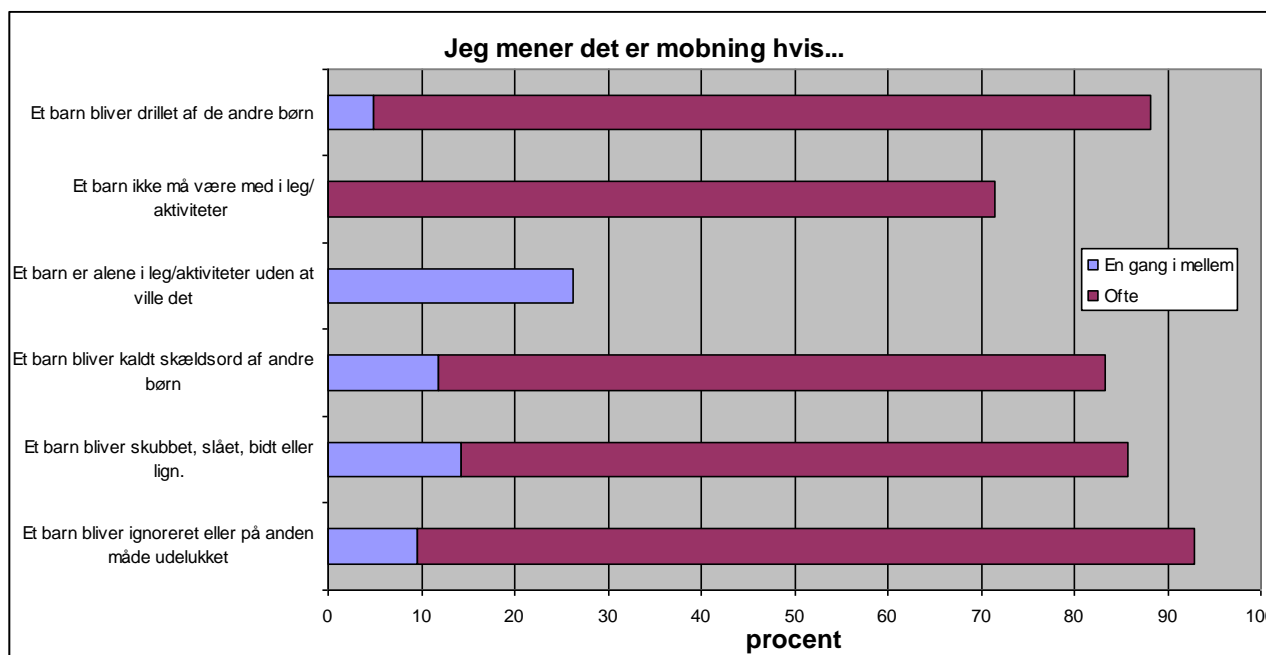
Spørgeskemaundersøgelsen er foretaget blandt ledelse, SFO- og indskolingspersonale på projektets tre deltagende skoler samt personalet i projektets 6 deltagende børnehaver. Herudover indbefatter undersøgelsen forældre til børn i 0. og 1. klasse på de tre skoler og forældre til alle børn i de nævnte børnehaver. Spørgeskemaerne blev sendt til de respektive institutioner og skoler i efteråret 2008, hvor personalet varetog opgaven at uddele skemaerne med svarkuverter til alle – en proces der måtte gentages et par gange da svarprocenten visse steder viste sig at være for lav første gang. Den foreliggende rapport bygger derfor på indkomne, udfyldte spørgeskemaer fra 85 personaler og 315 forældre (se også bilag 1)

¹ Følgeforskningsprojektet er finansieret af Red Barnet, Mary Fonden samt af BUPL og SLs forsknings og udviklingsfond.

² De hidtidige udgivelser fra følgeforskningen kan findes på Red Barnets hjemmeside, hvor man også kan læse mere om projektet og materialet: www.redbarnet.dk

Forståelser af begrebet mobning

Vi har i dette empirinedslag, ligesom i det foregående, spurgt ind til de impliceredes forståelse af begrebet mobning idet vi har haft en intention om at afdække hvorvidt opfattelsen og definitionen af dette ord har en betydning for implementeringen af Fri for Mobberi og for en mobbeforebyggende indsats generelt. I dette nedslag har vi stillet spørgsmålet til skole- og børnehavpersonalet, og følgende diagram viser hvordan svarene fordeler sig:

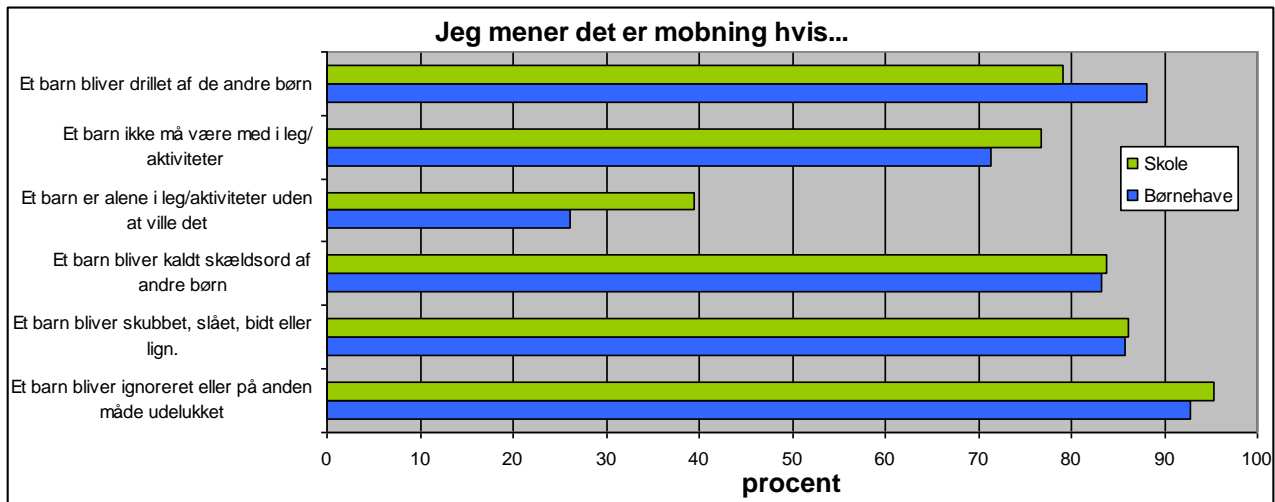
(Fig. 1)

Resultatet viser at personalerne generelt er meget opmærksomme på fænomenet og har en bred forståelse heraf. Det brede fokusområde er et vigtigt udgangspunkt for at gøre noget ved disse situationer.

Vi har opdelt søjlerne i to farver, sådan at man kan se hvor mange der mener der er tale om mobning hvis en given handling kun finder sted *engang imellem*, kontra hvis den finder sted *ofte*. Det fremgår herved at langt størstedelen af personalerne mener at en episode eller handling skal forekomme *ofte* før man kan betegne det som mobning. Det væsentligste ved dette diagram er at personalerne grundlæggende betragter alle de givne svarmuligheder som mobning hvis de finder sted ofte. En undtagelse er dog *når et barn er alene i leg/aktiviteter uden at ville det*, som der er større forbehold for at kalde for mobning³. Resultatet viser desuden at ingen af personalerne mener at der er tale om mobning når et barn *en gang imellem* ikke må være med i en leg. Dét er forklaringen på at denne søjle kun er pink.

Ser vi lidt nærmere på hvordan personalet på hhv. skolerne og i børnehaverne forholder sig til definitionen af mobning, ses en differentiering kun i forhold til spørgsmålet om hvorvidt et barn bliver mobbet når det en gang imellem er alene uden at ville det (se nedenstående diagram).

³ Ved netop denne svarmulighed var der ikke mulighed for at differentiere mellem *ofte* og *en gang imellem* hvilket forklarer hvorfor denne søjle ikke er tofarvet.

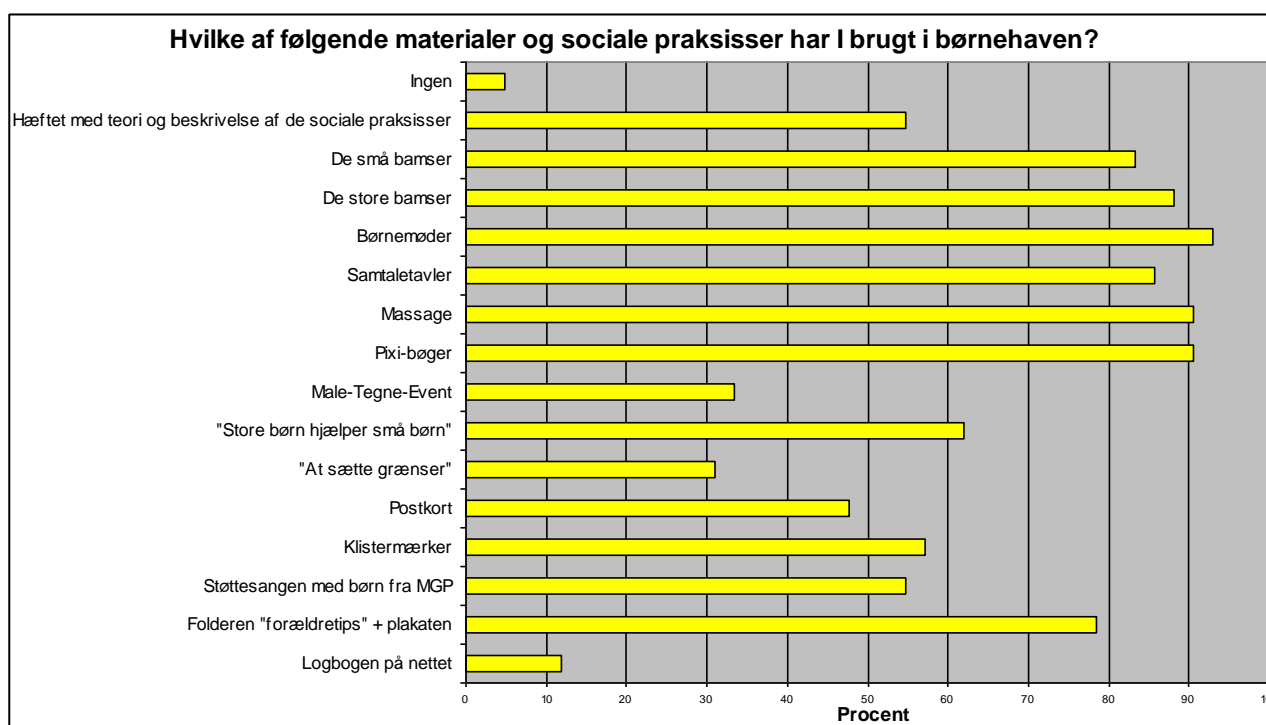
(Fig. 2)

Det mest iøjnefaldende ved figuren her er nok den store overensstemmelse mellem børnehavepersonalets og skolepersonalets opfattelser af hvad der er mobning – vi kan se at den grønne og den blå søjle ”følges ad” de fleste steder. Dog ser det ud til at børnehavepersonalet er lidt mere tilbageholdende med at betegne det som mobning når et barn er alene i leg eller aktivitet uden at ville det, set i forhold til skolepersonalet. Men for begge parter er dette den svarkategori som har fået færreste besvarelser (jf. fig. 1).

For at se om deltagelsen i projektet har ændret ved opfattelsen af hvad der kan kaldes mobning, har vi som nævnt hentet dette spørgsmål fra et tidligere spørgeskema, henvendt til skolepersonalet. Derfor kan vi sammenholde besvarelserne afgivet med et års mellemrum. Det viser overordnet at der ikke er sket nogen ændring i opfattelsen af hvad der er mobning. Både før og nu er forståelsen af fænomenet bred, idet over 70 % af de adspurgte personaler oplever det som mobning når et barn udsættes for de forskellige negative handlinger beskrevet i svarkategoriene. Desuden har størstedelen af personalerne både før og nu lagt vægt på at disse negative handlinger eller oplevelser skal finde sted *ofte* – og ikke kun engang imellem – for at de kan karakteriseres som mobning.

Anvendelse og vurdering af materialerne i Fri for Mobberi

Da vi i efteråret 2008 udsendte spørgeskemaerne, var både børnehave- og skolekufferterne blevet taget i anvendelse. Skolerne havde kun haft et par måneder til at lære deres nye materiale at kende i, sammenlignet med børnehavernes 1½ år. Dog findes mange af de samme materialer i den nye skole- og den gamle børnehavekuffert, så helt nyt har det ikke været for skolefolket. For at få et billede af populariteten af de enkelte materialer og aktiviteter, spurgte vi personalet om deres anvendelse og deres vurdering heraf. Det følgende diagram viser hvor mange procent af de ansatte i børnehaverne som har anvendt de enkelte materialer og ideer fra kufferten:

(Fig. 3)

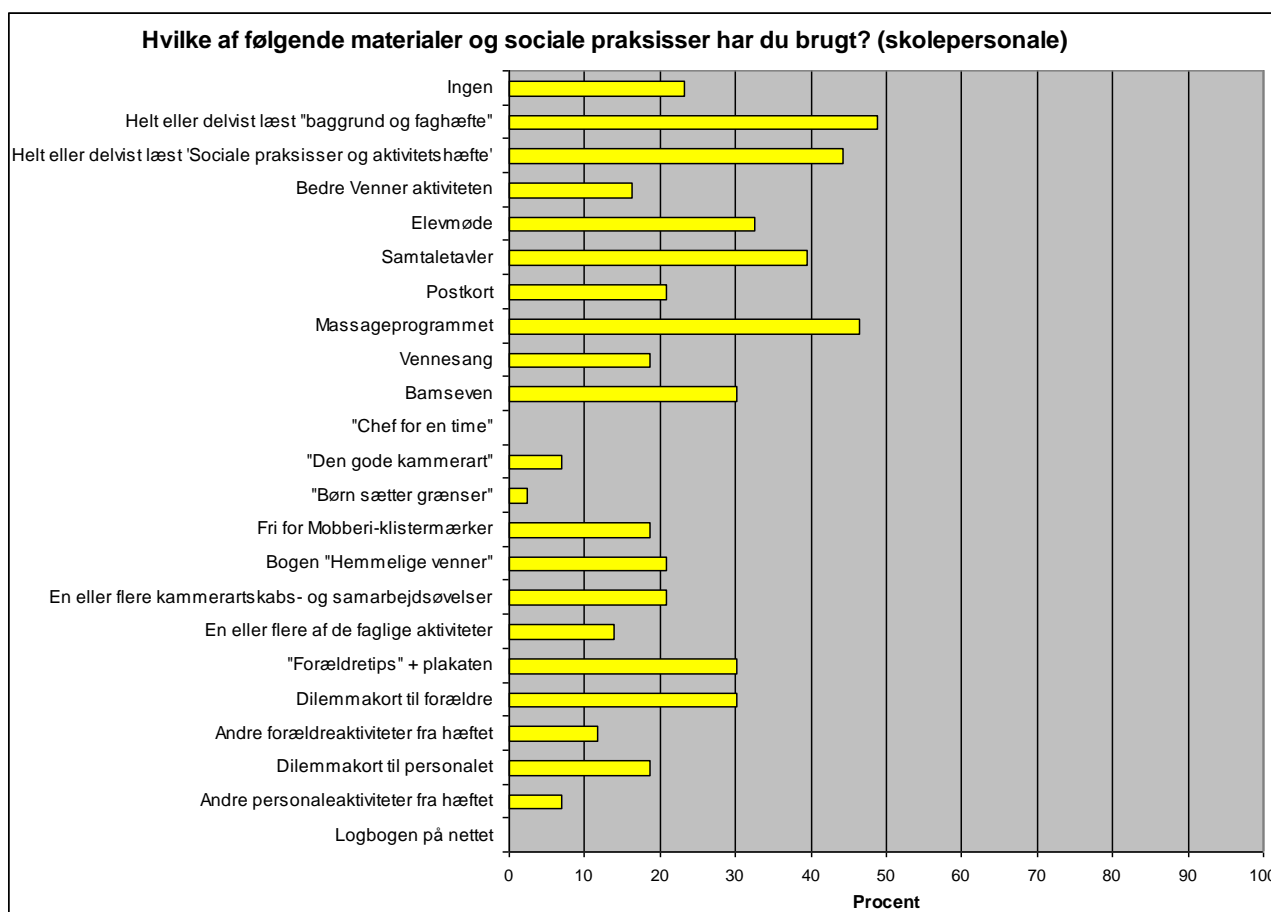
Allerførst er det væsentligt at nævne at det *generelt* er store dele af materialet som er blevet brugt af mange. Vi kan altså konkludere at materialet er blevet taget godt imod i børnehaverne, og at det store udbud af forskellige aktiviteter i vid strækning benyttes. Brugen af materialet afgrænses altså ikke til et par aktiviteter pr. institution, men fremstår derimod som en 'samlet pakke' man tager imod og anvender relativt bredt. Dette skal også ses i lyset af at man i børnehaverne har haft god tid til at lære materialet at kende og gå på opdagelse i dets muligheder.

Det kan vi se ved at hele 11 af de nævnte materialer ovenfor er brugt af mere end 50 % af de ansatte i børnehaverne. Herudover er hele syv forskellige aktiviteter benyttet af mere end 75 % af personalet. Det drejer sig om folderen og plakaten med forældretips, de små pixibøger, massageprogrammet, samtaletavlerne og børnemøder (der typisk hænger sammen), de store og de små bamser (der også ofte tages i anvendelse ved netop børnemøderne). Mindre populære er aktiviteterne "at sætte grænser" og male-tegne-eventen. Den mindst populære del af materialet er tydeligvis den logbog som personalet via Red Barnets projektinterne hjemmeside kan skrive ideer, tanker og erfaringer i. Kun ca. 12 % har benyttet logbogen på nettet, hvilket ikke er nogen stor

ændring fra tidligere tilbagemeldinger der altså også angiver at denne ”aktivitet” er nedprioriteret. Grunden til dette er næppe at personaleerne ikke har behov for eller ønsker om at dele deres erfaringer eller læse om andres, men snarere at de prioriterer deres tid anderledes. Det er også en mulighed at mange ser det som direkte besværligt at skulle benytte dette medie i den daglige praksis og derfor fravælger det.

Det er kun 5 % af børnehavpersonalet som svarer at de slet ikke har brugt noget af materialet.

Vender vi blikket mod skolerne, er det derimod tydeligt at deres brug af materialet er mere begrænset end børnehavernes. Hvor størstedelen af materialerne så ud til at være blevet brugt af hovedparten af de ansatte i børnehaverne, er det kun et fåtal af materialerne der er bare nogenlunde bredt anvendt i skolerne (for uddybning af hvordan de forskellige materialer er anvendt se appendiks i følgeforskningens 6. delrapport). Den følgende figur viser skolepersonalets anvendelse af de forskellige dele:

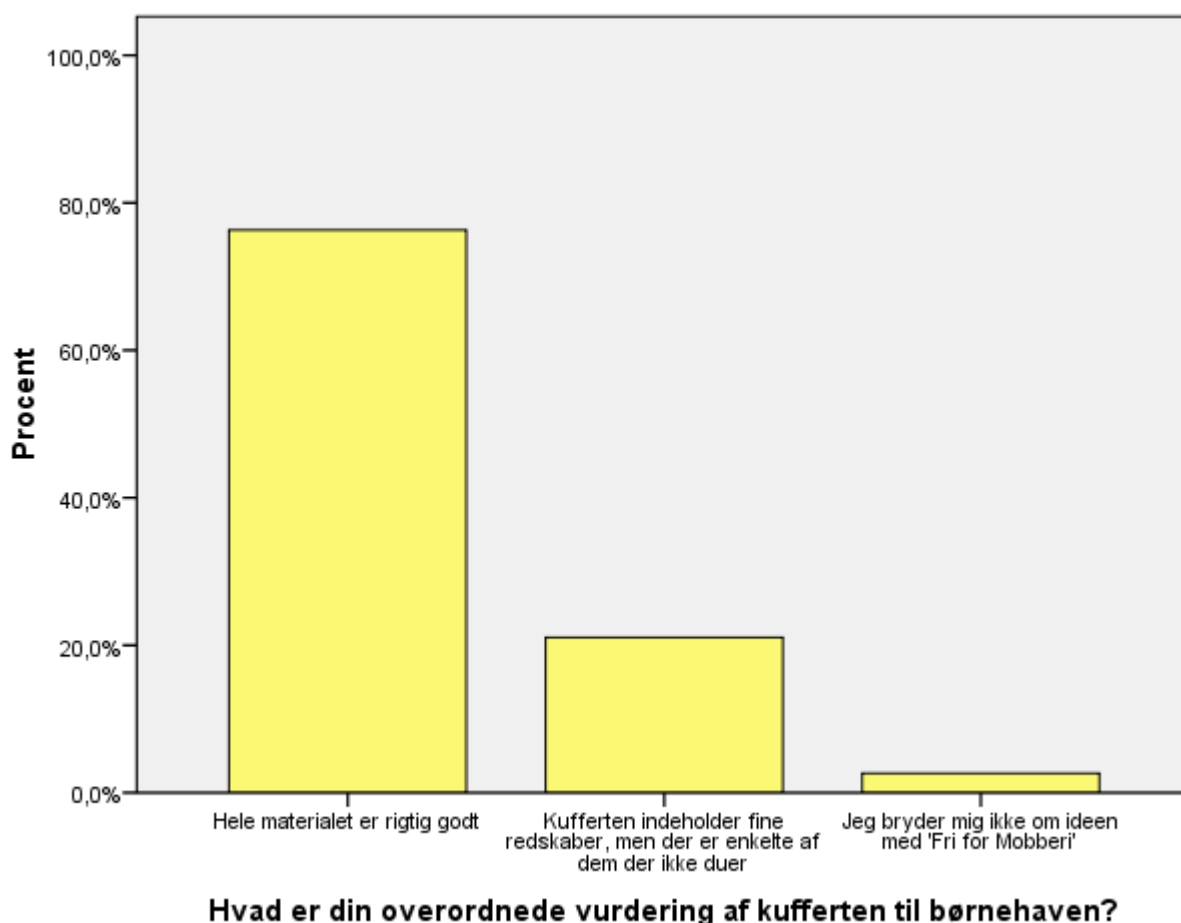
(Fig. 4)

Blandt skolepersonalet er der næsten 25 % som slet ikke har brugt noget af materialet, mens det kun er tre af kuffertens materialer som er blevet benyttet af mere end 40 %. Det drejer sig blandt andet om de to hæfter indeholdende dels baggrundsviden, dels forslag og anvisninger til sociale praksisser og aktiviteter, hvilket kan ses som en forudsætning for overhovedet at kunne bruge de øvrige materialer. Af disse er især massageprogrammet og samtaletavlerne populære aktiviteter, ligesom også elevmøder og brug af 'Bamseven' relativt set er blandt de foretrukne aktiviteter. Fælles for de

lavest prioriterede aktiviteter er at de er nyttilkommere (dvs. de findes kun i den nye skolekuffert), og at der ikke knytter sig noget fysisk materiale til dem (fx *chef for en time*, *den gode kammerat*, *børn sætter grænser* eller andre beskrevne aktiviteter fra hæftet). Overordnet kan man altså se at selvom udbredelsen af aktiviteterne er mere begrænset på skolerne end i børnehaverne, er det de samme aktiviteter der 'scorer' højest i begge institutionstyper.

I den kuffert som skolerne har modtaget, er der mere materiale som henvender sig til de voksne, end der er i den oprindelige kuffert som børnehaverne har benyttet. Ud fra ovenstående diagram kan man også se hvor mange der har benyttet sig af disse muligheder, hvilket er overraskende få (kun ca. 18 % har benyttet dilemmakort til forældrene, hvilket svarer til 2-3 klasser) taget i betragtning hvor stort et behov der har været udtrykt på dette område. Imidlertid skal vi holde for øje at skolerne kun havde haft skolekufferten i nogle måneder, og at man givetvis kun havde nået at holde et enkelt forældremøde i dette tidsrum.

Efter at have set på hvilke materialer der er blevet benyttet, vender vi os nu mod personalernes *vurdering* af de to kufferter. Det følgende diagram viser børnehavepersonalernes vurdering af kufferten til børnehaven:

(Fig. 5)

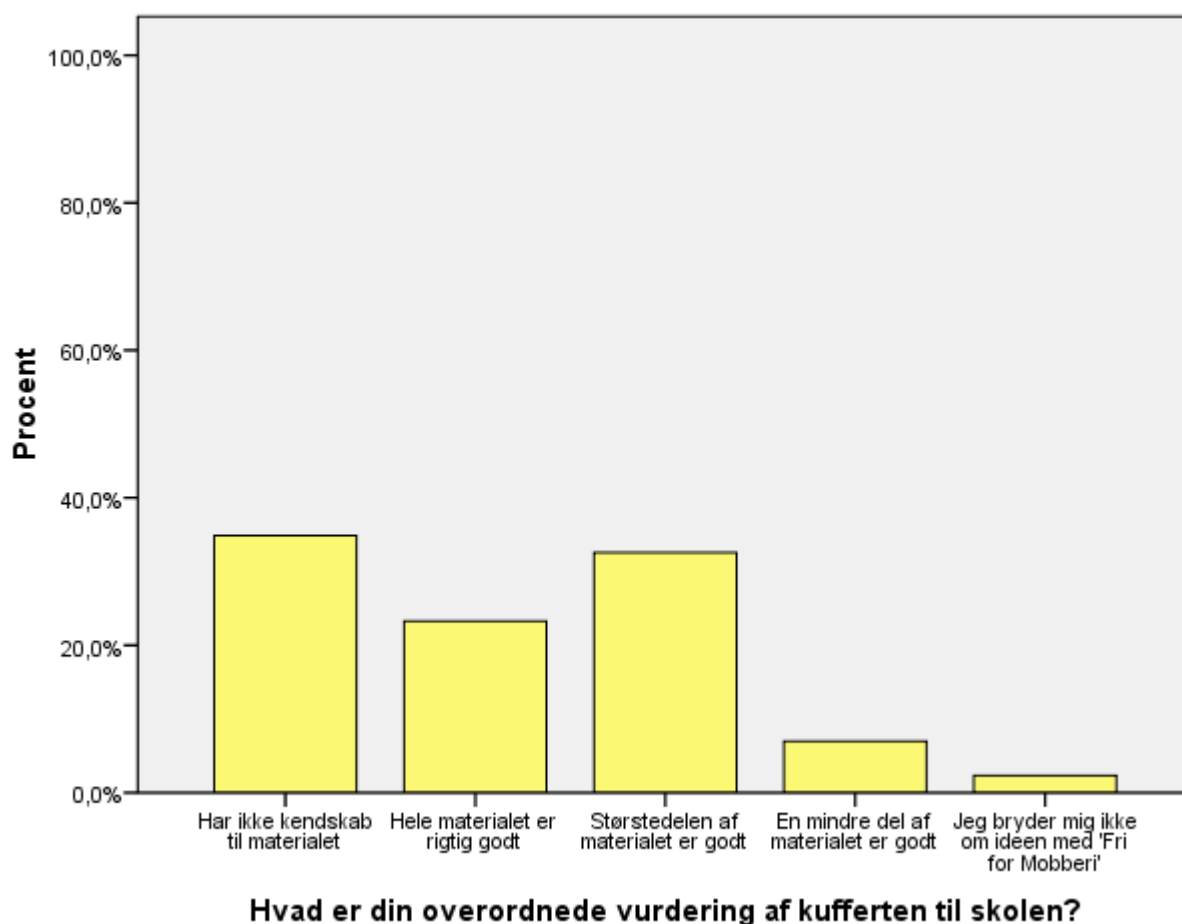
Som det fremgår af diagrammet, oplever knap 80 % af de ansatte i børnehaverne at *hele materialet er rigtig godt*. Sammen med andelen af dem der mener at *kufferten indeholder fine redskaber, men der er enkelte der ikke duer*, udgør denne gruppe i alt hele 97,4 % af alle besvarelserne, hvilket må betegnes som en overordnet positiv vurdering af materialet. Ingen har tilkendegivet at de kun synes en mindre del af materialet er godt eller at materialet ligefrem er dårligt. En enkelt har svaret at hun ikke bryder sig om ideen med Fri for Mobberi, et valg som ikke skal opfattes som en modstand mod en antimobbeindsats som sådan, men som udtryk for at man har arbejdet med problemstillingerne før Red Barnets projekt. Det udtrykker personen således:

- *Vi gjorde det allerede inden projektet startede og Det er det samme som vi altid har gjort under et nyt navn.*

Den overordnede positive feedback på materialet i børnehaverne er ligeligt fordelt på de forskellige personalegrupper som pædagogmedhjælper, pædagog og leder/souschef – der er altså ikke nogen gruppe som er mere positivt indstillet end andre. Den positive holdning synes især at skyldes materialets lette anvendelsesmuligheder, og mange har da også valgt at uddybe deres svar med kommentarer som disse:

- *Det er nemt og konkret at gå til.*
- *Kufferten indeholder materialer som beskriver børnenes hverdag. Børnene kan genkende det lige så snart man viser det frem.*
- *Kuffertens materiale er nemt at gå til. Har rost den over for mange institutioner. Har været ude at fortælle om projektet og har her haft godt udbytte af kufferten.*

Ser man på skolepersonalets svarfordeling, er billedet mindre entydigt. Diagrammet nedenfor (fig. 6) viser hvordan de ansatte ved skolerne har svaret:

(Fig. 6)

Først og fremmest er det påfaldende at billedet her ser så anderledes ud end børnehavepersonalets (som sås af fig. 5). Det fremgår at skolepersonalets vurdering er noget mere forbeholden eller at man ikke har et særlig stort kendskab til det konkrete materiale.

Kun lidt over halvdelen svarer at *hele materialet er rigtig godt* eller *størstedelen af materialet er godt* (tilsammen 55,9 %). Som i børnehaverne er der dog heller ikke her nogen der mener at materialet ligefrem er dårligt. Dog svarer 7 % at *en mindre del af materialet er godt*. Og endelig er der over en tredjedel (34,9 %) af de adspurgte som slet ikke har kendskab til materialet.

Vi kan se flere mulige forklaringer på dette. Dels havde skolerne som nævnt kun haft skolekufferten nogle måneder da de blev bedt om at besvare spørgeskemaet, og den korte tid kan derfor være én af grundene til at mange ikke havde nået/prioriteret at sætte sig ind i materialet. Men kan det også hænge sammen med det at personalet på skolerne er mere opdelt? Vi forestiller os fx at selvom klasselæreren for en klasse kender og bruger materialet, er det ikke sikkert at klassens øvrige lærere nødvendigvis kender det. Under alle omstændigheder synes der her at være et signal om at det er vigtigt at man i skolesammenhængen gør sig overvejelser om hvordan man sikrer en bredere implementering af initiativet – hvis det er det man ønsker.

Der er altså en relativ stor andel af personalet der ikke selv har benyttet materialet, men det betyder ikke at der er en opfattelse af at materialet ikke er godt. Her er et par eksempler på respondenternes holdning til materialet:

- *Har indtryk - via mine kollegaer - at det er rigtig godt materiale.*
- *Jeg har fået et oplæg om materialet, men har ikke prøvet det i praksis. Det virker inspirerende.*

Hos dem som *har* benyttet sig af kufferten, er indtrykket også positivt, hvilket fx uddybes med kommentarerne:

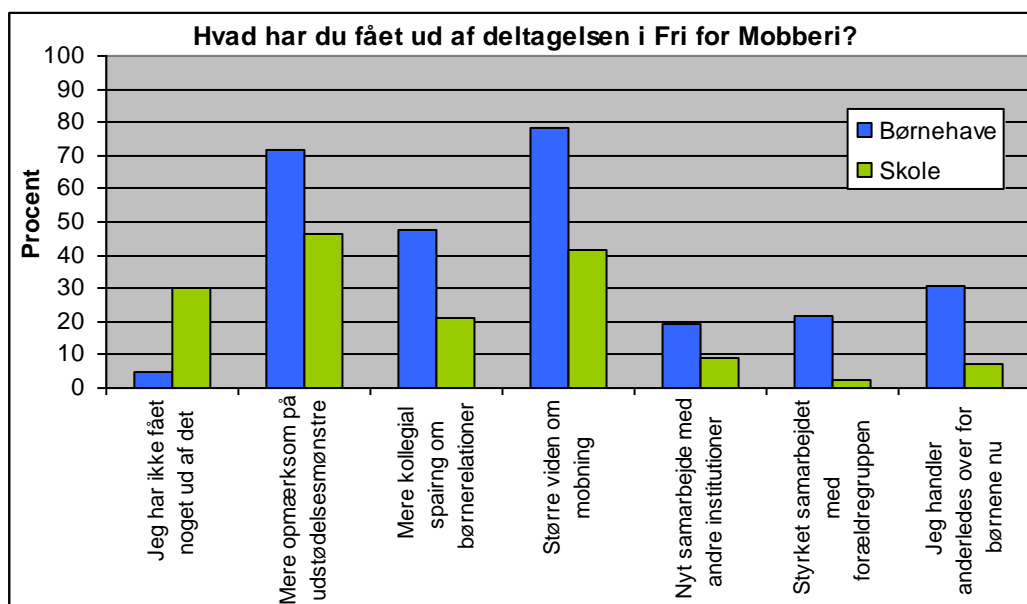
- *Materialet er meget inspirerende. Er især meget glad for litteraturlisten*
- *Meget positivt med en direkte skoleudgave af kufferten*
- *Der er mange valgmuligheder, så man kan bruge det selvom man kun er lidt inde i selve ledelsen.*

Man kan altså samlet konkludere at materialet tages mest aktivt imod blandt børnehavens personale. Dette fremkommer både af deres meget positive vurdering af materialet som helhed, og via den måde som materialet benyttes på, hvor den enkelte pædagog ser ud til at bruge mange af aktiviteterne sideløbende. Som nævnt bruges hele 11 af 15 aktiviteter af mere end 50 % pædagogerne, og aktiviteternes forskellighed kommer altså i høj grad til sin ret i børnehaverne. Blandt skolepersonalet er vurderingerne mere varierede. Ikke fordi indtrykkene ikke er gode, men fordi kuffertens indhold ikke kendes af den enkelte ansatte på samme måde som i børnehaverne. Dette betyder også at anvendelsen af materialet bliver mere beskedent i skolerne, hvor kun 8 ud af 20 aktiviteter benyttes af mere end 30 % af de ansatte. Det er imidlertid interessant at massage, samtaletavlerne og børnemøder er blandt de foretrukne aktiviteter både i børnehaverne og skolerne.

Når der er så markant en forskel mellem børnehavens og skolens anvendelse af materialet, kan vi undre os: Hvad er det, der gør det svært at bruge i skolerne? Og hvad kan vejen frem være?

Personalets udbytte af Fri for Mobberi

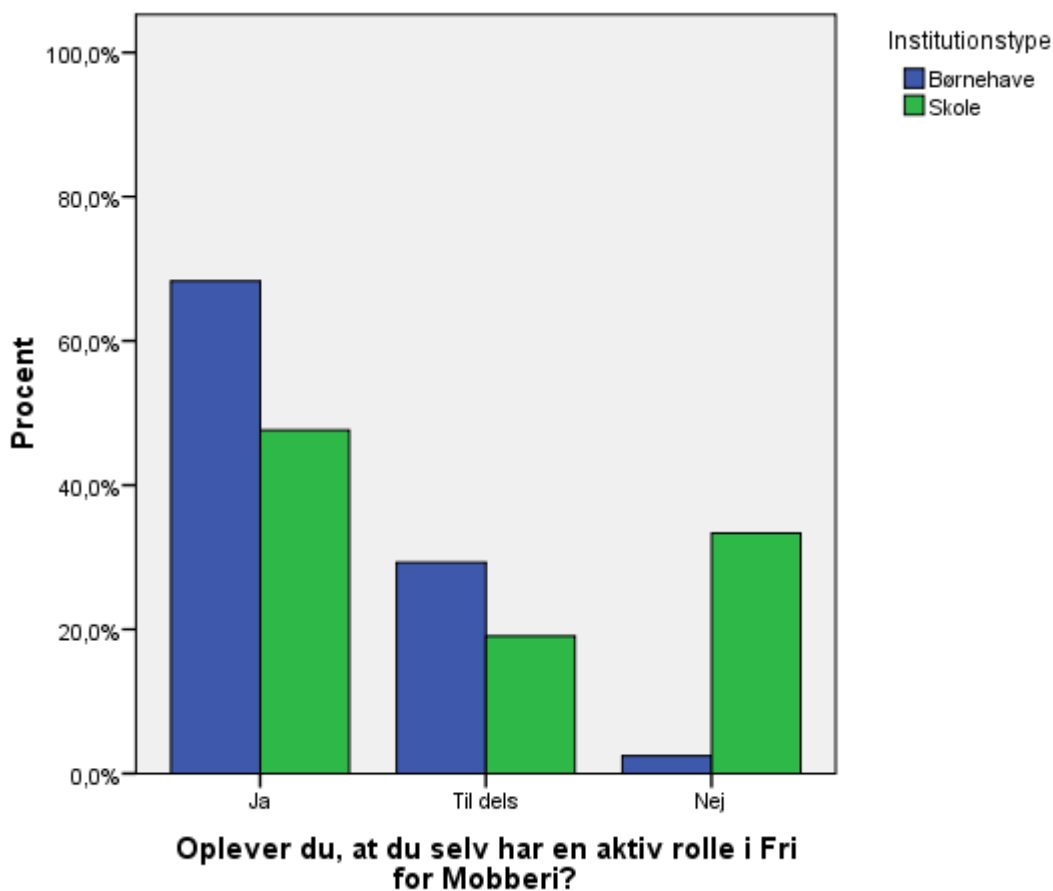
I dette afsnit ser vi nærmere på personalets udbytte af pilotprojektet på skolerne og i børnehaverne. Umiddelbart tyder det på at specielt børnehavepersonalet har fået meget ud af projektet, mens de ansatte ved skolerne er mere moderate eller tilbageholdende i forhold til projektets betydning for deres praksis. Følgende diagram viser hvad de to personalegrupper mener udbyttet af projektet er for dem:

(Fig. 7)

Igen er det mest påfaldende her at børnehavepersonalets oplevelse af deltagelsen i projektet er overvejende mere positiv end skolepersonalets.

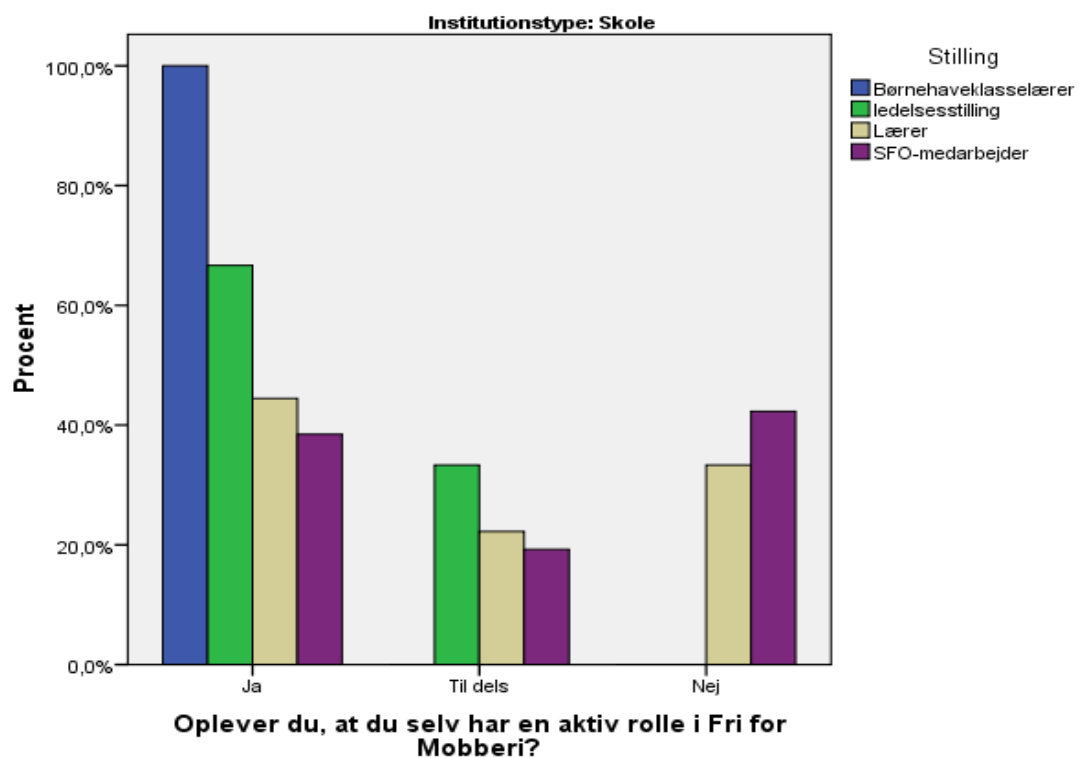
Ser vi herefter på personalets oplevelse af om de (selv) har en aktiv rolle i projektet, ser vi også her er en differentiering mellem skole- og børnehavepersonalet, hvor sidstnævnte generelt vurderer sig selv som mere aktivt deltagende, mens der er væsentligt flere blandt skolepersonalet som *ikke* synes de har en aktiv rolle:

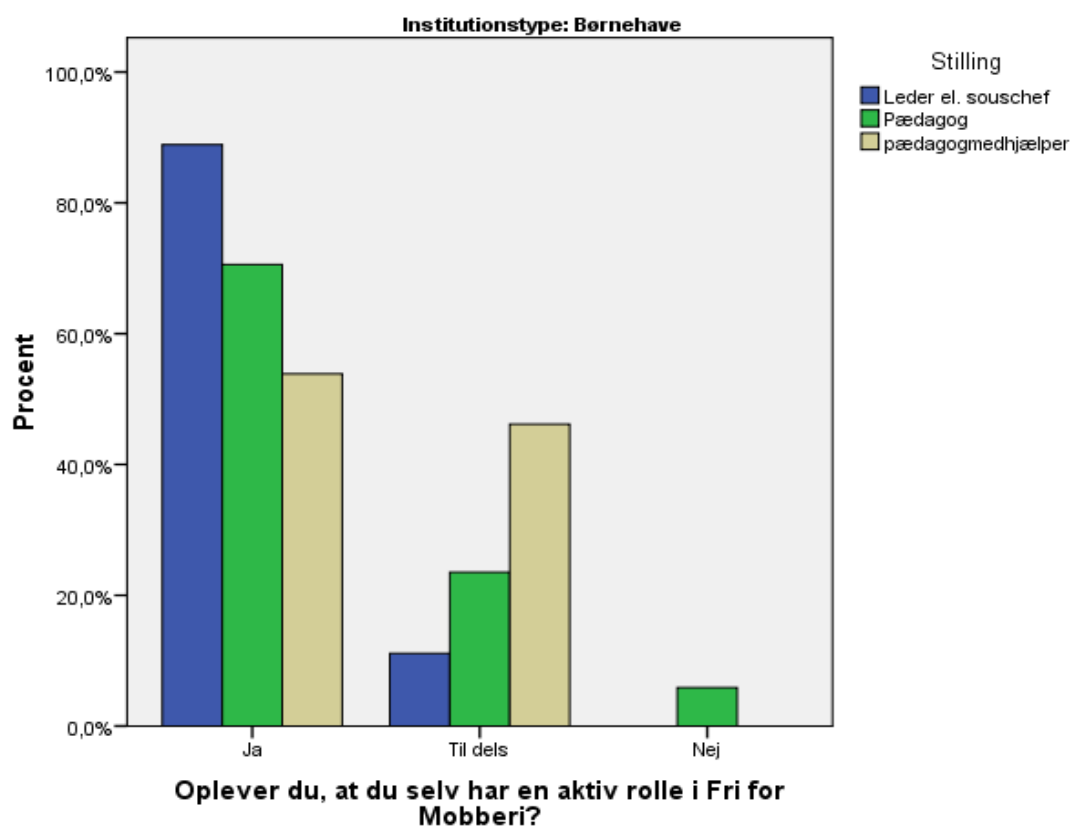
(Fig. 8)

En forklaring på at børnehavepersonalet i overvejende grad svarer *ja* eller *til dels* på spørgsmålet om de selv har en aktiv rolle, kan måske hentes i det forhold at projektet her har kørt over en længere periode og dermed potentielt er mere forankret end det er tilfældet i skolerne. Men forskellen er ikke enorm, så måske skal vi også overveje andre forklaringer. Kunne det hænge sammen med at arbejdsdelingen i børnehave og skole er forskellig, idet børnehavepersonalet ofte arbejder tættere sammen i hverdagen og måske har aktiviteter på tværs af stuerne, mens lærernes i højere arbejde grad arbejder isoleret i løbet af dagen, hvor samarbejdet med kollegaerne ”kun” foregår i lærerteams afkoblet fra selve undervisningssituationerne? Spørgsmålet er altså om forskellen bunder i en forskellig måde at organisere sig på de to steder. Uanset hvad, ser det ud til at denne forskel har betydning for det fælles ejerskab - hvilket er en afgørende faktor for den enkelte ansattes vurdering af egen aktive rolle i projektet.

Et andet perspektiv på hvem der har en aktiv rolle i projektet, kan ses ud fra hvordan svarene fordeler sig i forhold til hvilken stillingsmæssig position man bestrider. De følgende to diagrammer viser hvordan personalerne i hhv. skolerne og børnehaverne fordeler sig på dette spørgsmål:

(Fig. 9)

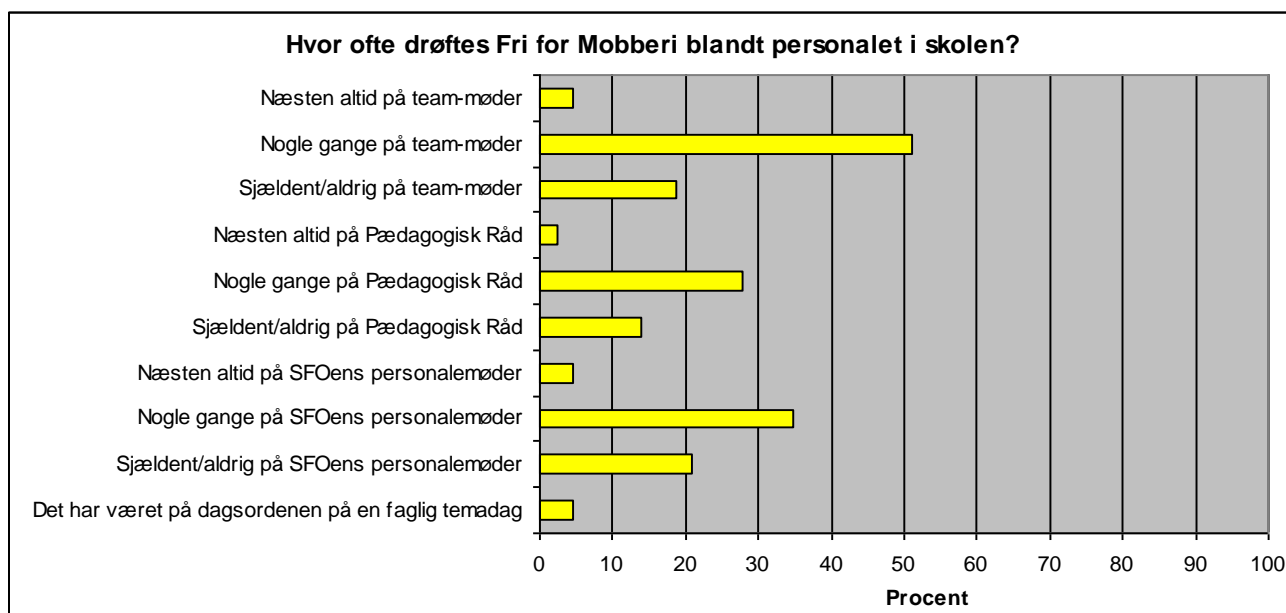
(Fig. 10)

Helt overordnet mener flertallet af de adspurgte at de har en aktiv rolle i Fri for Mobberi. Det viser sig desuden tydeligt, hvilket også er et indtryk vi får bekræftet i de kvalitative interviews, at det på skoleområdet først og fremmest er børnehaveklasselederne der har taget Fri for Mobberi i brug. På børnehaveniveau kan vi se at hele 90 % af lederne synes de har en aktiv rolle, hvilket afviser en eventuel forestilling om at ledelsen primært har uddelegeret antimobbearbejdet til de ”menige” pædagoger.

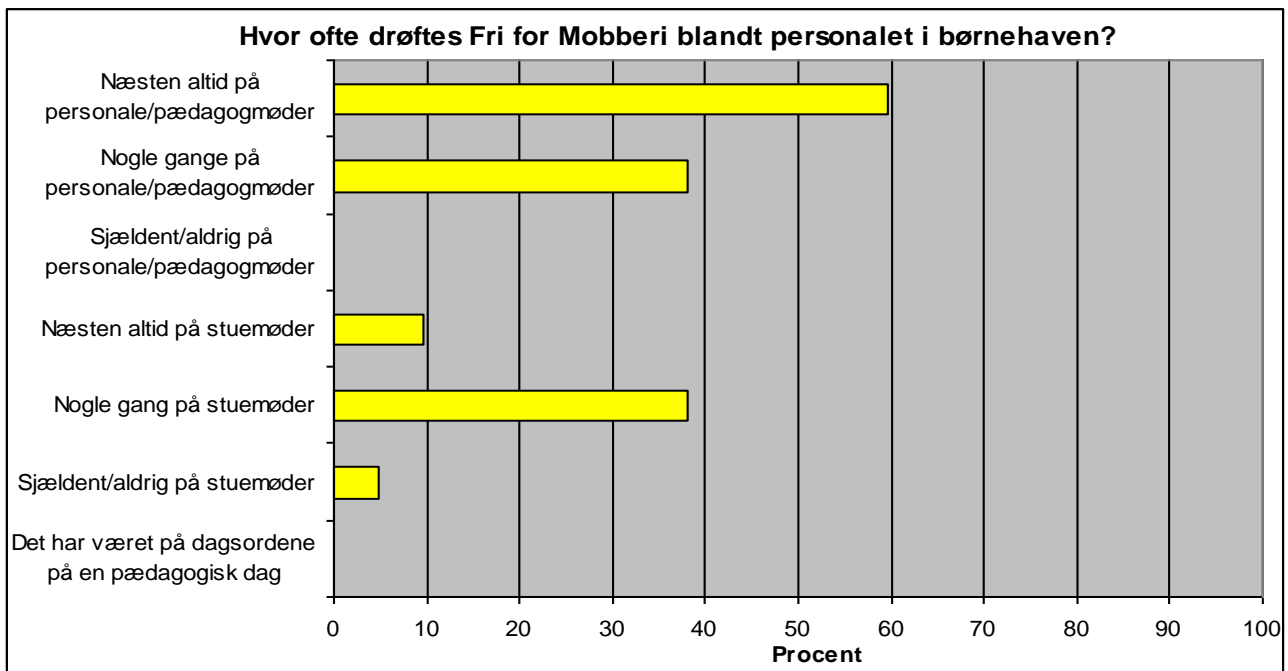
Ser vi på personalet i børnehaverne, er det tydeligt, at ledere og uddannede pædagoger er mest involverede, mens medhjælperne ikke i lige så stor udstrækning ser sig selv som aktive i projektet, og man kan derfor pege på dette som en udfordring for børnehaverne: at ”alle” får en aktiv rolle i projektet og dermed også føler et ansvar for at arbejde med de mobbeforebyggende initiativer.

Herudover erfarer vi at de der har været lang tid på den pågældende institution/skole, eller det pågældende arbejdsområde, mener de er mest aktive. Over hver tredje af dem der har arbejdet 15 år eller derover på skole- eller daginstitutionsområdet svarer således *ja* til om de har en aktiv rolle i Fri for Mobberi. Umiddelbart er det mest tydeligt på daginstitutionsområdet at ancienniteten er afgørende for om personalet vurderer sig selv som aktiv eller ej. Her er det eksempelvis udelukkende personale der har været ansat mindre end et år, der svarer *nej* til at de selv har en aktiv rolle. Måske er disse personer ofte pædagogmedhjælperne.

For at danne et indtryk af hvor integreret en del af de respektives skoler og børnehaver Fri for Mobberi er blevet, spurgte vi ind til hvor ofte projektet blev taget op ved personaleinterne møder. Svarfordelingen på dette spørgsmål er afbildet i de to diagrammer nedenfor – først for skolepersonalet og derefter for børnehavepersonalet:

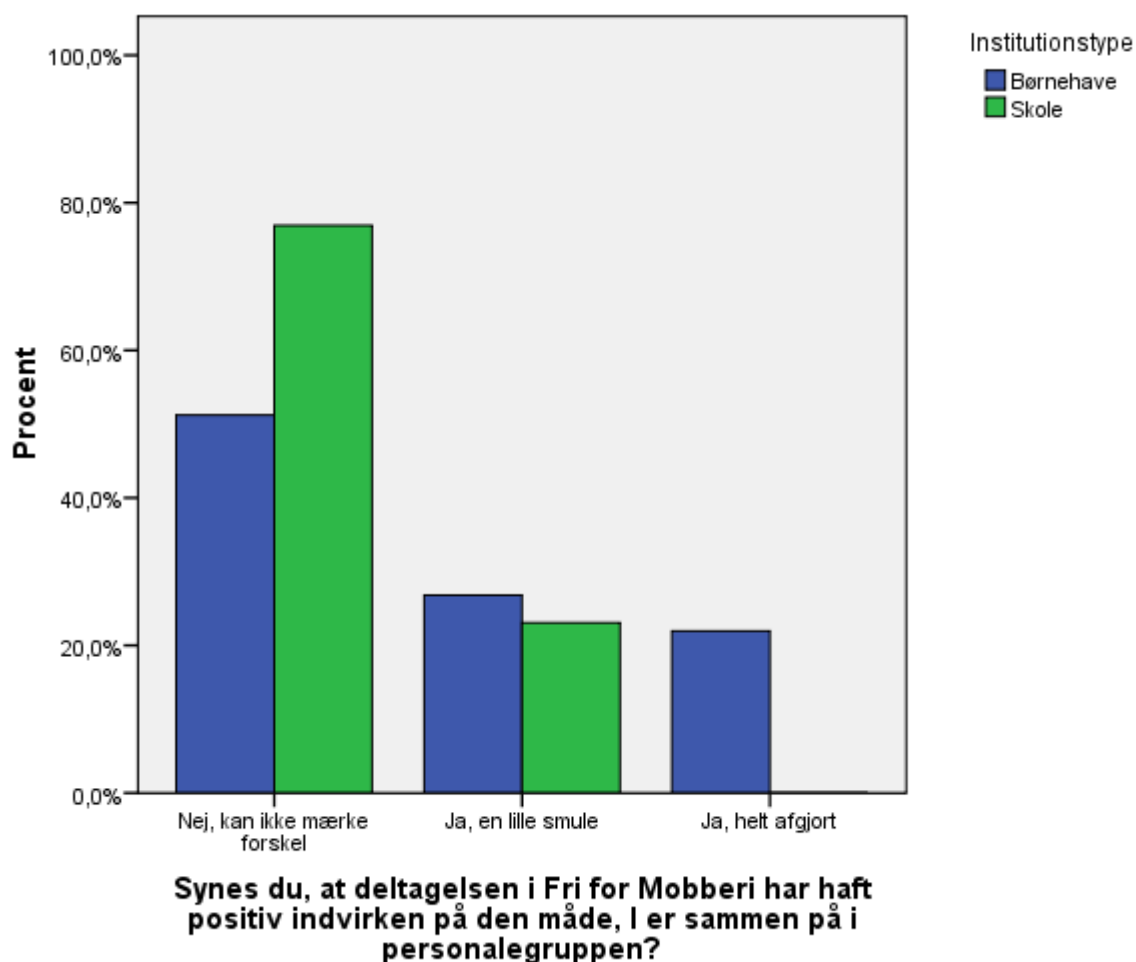
(Fig. 11)

(Fig. 12)

Igen kan forskellen mellem børnehaven og skole læses sådan at Fri for Mobberi er mere integreret/forankret i børnehaverne, fordi en større procentdel af personalet her angiver at de *næsten altid* bringer det op på personalemøderne. Til sammenligning nævner de fleste af skolepersonalet at de kun *nogle gange* bringer projektet op på deres møder. Det er desuden bemærkelsesværdigt at man i skolerne først og fremmest drøfter Fri for Mobberi på team-niveau og i mindre grad på de Pædagogiske Rådsmøder, som er for hele skolens pædagogiske personale. Det tyder på at projektet først og fremmest lever i indskolings-regi og i mindre grad som en del af hele skolens samlede identitet.

Da Fri for Mobberi arbejder på flere planer - nemlig dels med børnene, dels med forældrene og dels internt i personalegrupperne - har et af de punkter som personalet blev bedt om at svare på i spørgeskemaerne netop handlet om samarbejdet i personalegruppen og om hvorvidt Fri for Mobberi har haft betydning for den måde man arbejder sammen på. Når dette er vigtigt, er det fordi de fagvoksne også fungerer som rollemodeller for børnene, og antagelsen er at et godt børnemiljø også afhænger af trivsel blandt de voksne. Diagrammet nedenfor illustrerer hvordan personalet i børnehaverne og skolerne svarede på dette spørgsmål:

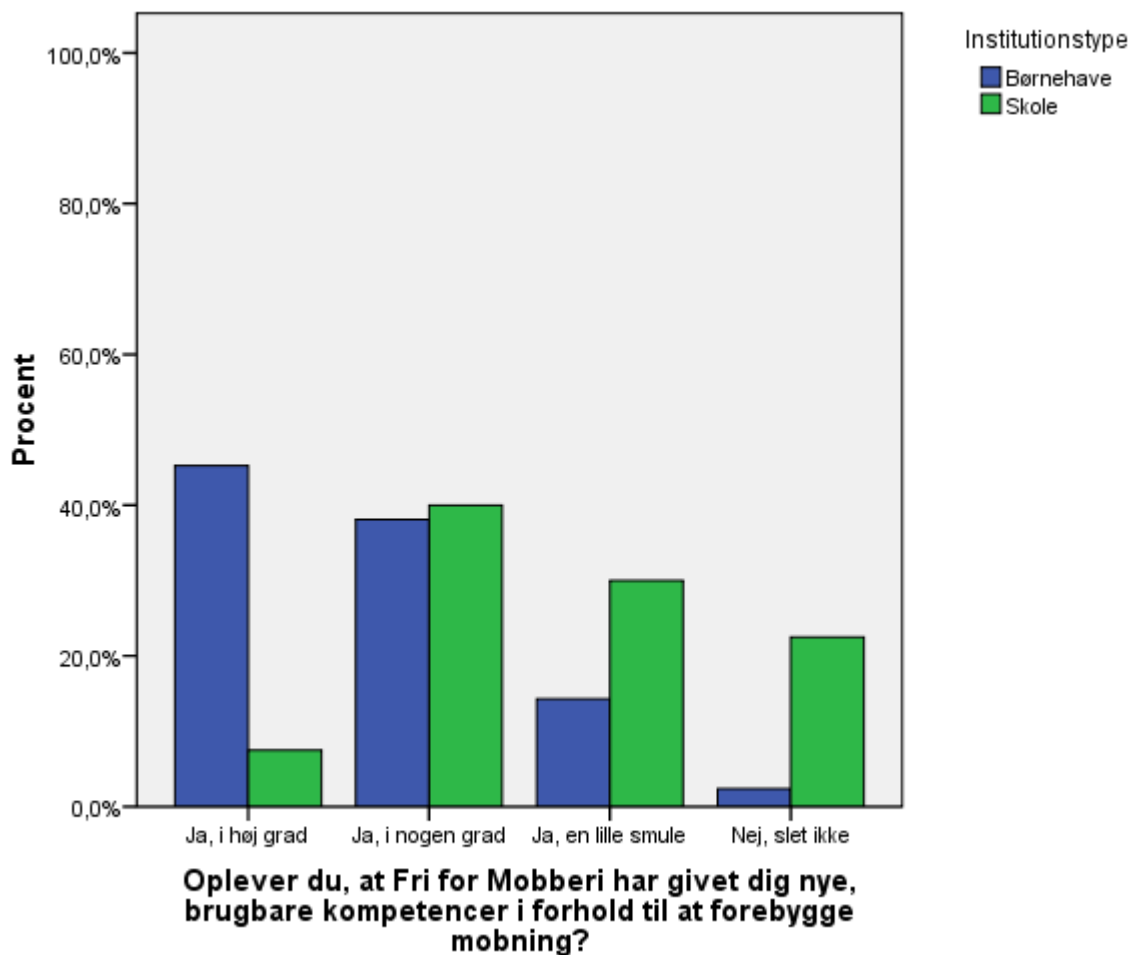

(Fig. 13)

Som det ses, er der ikke overvældende mange, hverken blandt skole- eller børnehavepersonalet, der svarer *ja, helt afgjort* eller *ja, en lille smule* til at Fri for Mobberi har rykket ved måden man er sammen på i personalegrupperne. Det vil sige at tendensen er den at de fleste ikke kan mærke en forskel. Hvordan mon det kan være? Skyldes det at materialet har for meget fokus på sociale praksisser i børnegruppen samt på forældresamarbejdet og i mindre grad på det personalemæssige? Eller har man bare ikke brugt materialet som det personalemæssige samarbejdsværktøj det også er tiltænkt som? Om dette i så fald er et problem ved materialet eller om det er en præmis ved et materiale der fokuserer meget på børnene, skal vi ikke afgøre her, men det er vigtigt at understrege at det ikke tyder på at projektet rykker synderligt meget internt i medarbejdergruppen, og ved den måde personalet arbejder sammen på. Har man læst de tidligere rapporter under følgeforskningen, vil man genkende problematikken. Det viser at det under hele pilotprojektet har været et udfordrende område at arbejde med for personalerne. Også i de kvalitative interviews kan vi se at det personaleinterne område har været underprioriteret og opfattet som svært at tage rigtigt hul på. Først nu er man for alvor begyndt at tage fat på emnet – hvilket ifølge personalet hænger sammen med at man er gået til Fri for Mobberi ved at tage ”en ting af gangen”, dvs. først haft fokus på børneaktiviteterne og fået styr på dem, før man har haft overskud til at kigge indad på egen rolle i personalegruppen.

Det sidste vi ser på i forhold til personalet, handler om hvorvidt de oplever at have fået nye kompetencer som følge af deltagelsen i Fri for Mobberi. Som tidligere beskrevet er der i svarfordelingen

en differentiering mellem skole- og børnehavepersonalet, hvilket også kommer til udtryk her. Igen tyder det på at børnehavepersonalet generelt er mere positivt stemt over for projektet og føler de har fået nye kompetencer. Det ses af nedenstående diagram:

(Fig. 14)

Mens næsten 50 % af børnehavepersonalet svarer at de *i høj grad* har fået nye kompetencer, er det tilsvarende kun ca. 10 % af skolepersonalet der oplever det sådan. Ligeledes oplever kun ca. 2 % af børnehavepersonalet at de *slet ikke* har fået nye kompetencer til at forebygge mobning, mens det gælder for hele 22 % af skolepersonalet. Deres forbeholdne indstilling ses også idet flere af dem svarer at de kun *en lille smule* har fået ny kompetencer som følge af projekt Fri for Mobberi.

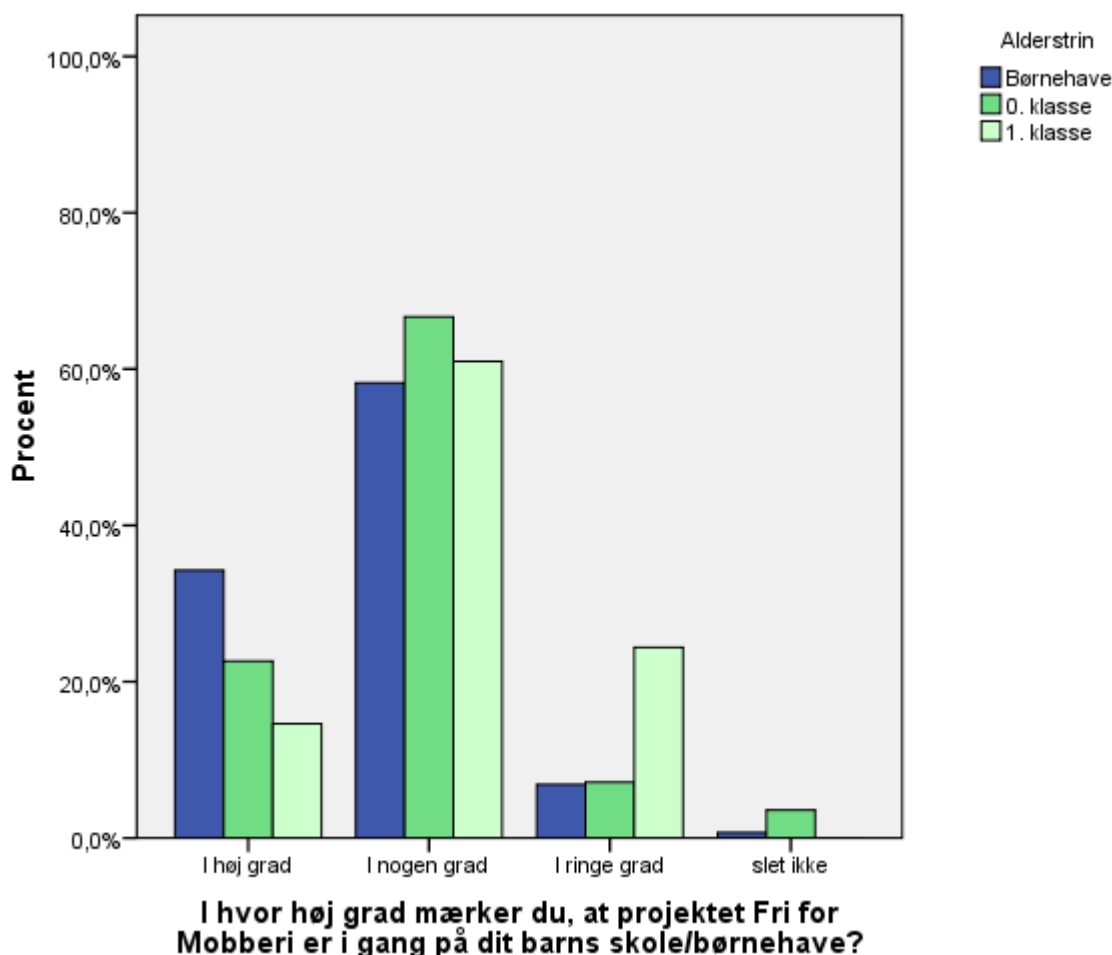
Hvordan kan vi forklare denne tydelige forskel i besvarelserne fra de to personalegrupper? Er det mon fordi det er noget relativt nyt for børnehaverne at arbejde målrettet mod mobning og de derfor i højere grad har lært noget nyt - og derved oplever en større begejstring - mens det for skolerne er et emne de har arbejdet med længe før Fri for Mobberi? Er det fordi børnehaverne har arbejdet mere intenst med Fri for Mobberi under pilotprojektet og derfor har opnået flere nye brugbare kompetencer? Eller kunne det have noget at gøre med den måde man har organiseret sig arbejdsmæssigt i hhv. børnehaverne og skolerne, hvor børnehavernes tydeligt større udbytte hænger sammen med deres brug af projektet i hverdagsrutinerne?

Syn på forældreinddragelsen

Et af kerneområderne i projekt Fri for Mobberi har været, og vil selvsagt fortsætte med at være, forældreinddragelsen. På baggrund af de tidligere delundersøgelser i følgeforskningen har vi erfaret at dette område har været udfordrende, da flere af projektets involverede parter har haft en relativt snæver indstilling til forældres ansvar og formåen i forbindelse med det mobbeforebyggende arbejde. For at følge dette fokusområde, har vi i nærværende spørgeskemaundersøgelse spurgt ind til personalernes såvel som forældrenes opfattelse af forældresamarbejdet og informationsniveauet.

Forældrenes oplevelse

Vi har blandt andet spurgt forældrene om i hvor høj grad de mærker Fri for Mobberi i deres dagligdag. Svarene ser således ud, fordelt på svar fra forældre til hhv. børnehavebørn, 0.klassesbørn og 1.klassesbørn:

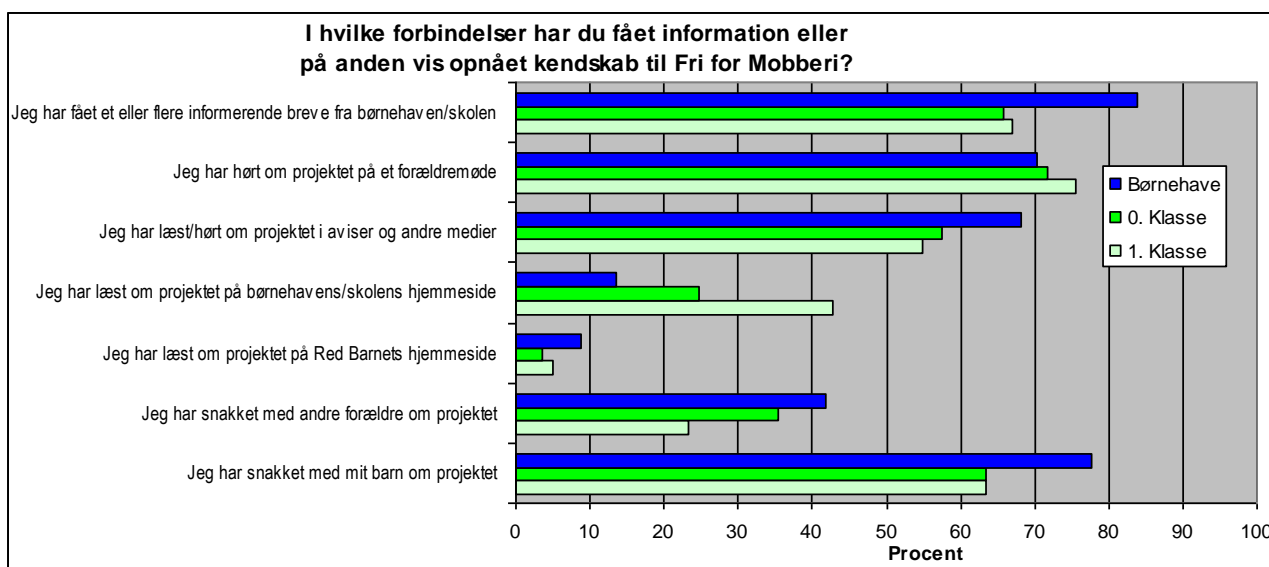

(Fig. 15)

Svarfordelingen viser at det generelt er *mange* forældre som mærker Fri for Mobberi i deres hverdag. Diagrammet afslører herudover at det i særlig grad er forældre til børn i børnehave og 0. klasses, der mærker projektet i dagligdagen, mens op til 22 % af 1.klassesforældrene kun mærker det *i ringe grad*. Kan en forklaring på dette være at man har arbejdet mere intenst med projektet i

børnehaverne og børnehaveklasserne? Er forklaringen at man blandt denne aldersgruppe har været i gang længere tid? Eller har man gjort mere ud af information til forældrene her end i 1. klasserne, hvor afstanden mellem skole og hjem typisk er større end hvad der er tilfældet for de yngre børn? Er forklaringen en kombination – eller noget helt fjerde?

Vi spurgte desuden ind til forældrenes *kendskab* til projekt Fri for Mobberi. Som nævnt havde projektet været i gang på skolerne i lidt over et år og i børnehaverne i over 1½ år da spørgeskemaet blev udfyldt, hvilket kan være en medvirkende forklaring på fordelingen af svarene. I nedenstående diagram ses hvordan forældrenes svar fordeler sig på de forskellige måder hvorpå de har fået information om - eller på anden måde opnået kendskab til - Fri for Mobberi.

(Fig. 16)

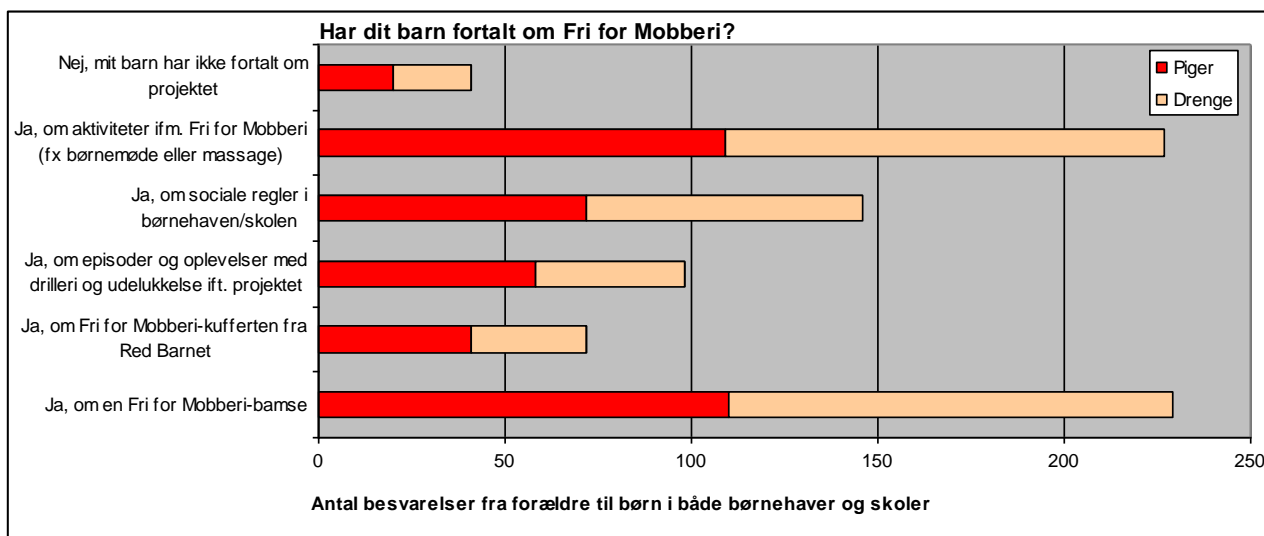
Det overordnede billede viser at mange (de fleste) forældre har kendskab til projektet og at informationen er nået ud til forældrene via *mange forskellige* kanaler. Ser vi lidt nærmere på diagrammet, kan vi se at mellem 65 og 85 % af forældrene har fået information om projektet på et forældremøde eller i informerende breve fra børnehaven/skolen. Ligeledes ser vi at mange har opnået kendskab gennem medierne. Der er ingen tvivl om at mediedækningen har spillet en vigtig rolle for projektet (ikke mindst de lokale medier visse steder), blandt andet på grund af Kronprinsesse Marys engagement i projektet, hvilket derfor også giver udslag i forældrenes kendskab til og opmærksomhed på projektet. Derudover har de fleste også talt med deres barn om projektet hjemme, hvilket nok er en noget mere 'subjektiv' informationskilde, men ikke desto mindre kan det *også* være med til at give forældrene indblik i hvad projektet indebærer. En interessant pointe knyttet til ovenfor viste svarfordeling, er at netop de informationskanaler som umiddelbart synes at kræve mest initiativ fra forældrenes side – nemlig at klikke sig ind på skolens/børnehavens eller Red Barnets hjemmeside – er de, som færreste forældre har benyttet sig af.

I ovenstående diagram har vi valgt at vise hvordan svarene fra forældre til børn i hhv. børnehave, 0. og 1. klasse har fordelt sig, og her ser vi en markant forskel visse steder. For det første kan vi se at en større procentdel af børnehaveforældrene end skoleforældrene nævner *informationsbreve, medierne, snakke med deres børn og snakke med andre forældre* som måder hvorpå de er orienteret om projektet. Det er påfaldende at jo ældre børnene bliver, desto mindre snakker deres forældre

tilsyneladende sammen – i hvert fald om dette emne. Det kan der ses flere mulige forklaringer på. Er det fx fordi man i børnehaven og til dels i børnehaveklassen kender de andre forældre bedre end man gør når børnene går i 1. klasse – måske fordi man nemmere støder ind i hinanden ved aflevering og hentning? Kan det være fordi børnehavebørnene har fulgtes længere tid sammen? Eller kunne forklaringen være relateret til det foregående emne, som peger på at forældre til børn i 1. klasse generelt mærker projektet mindre i dagligdagen?

Ved en enkelt informationskanal er tendensen imidlertid modsat de øvrige: Vi kan se at netop 1.klassesforældrene i større grad har søgt information om projektet på *skolens hjemmeside*. Er dette mon udtryk for at nogen klasselærere, som i det daglige har begrænset kontakt med forældrene, har opfordret til at man bruger dette forum mere aktivt? Eller er det 1.klassesforældrenes eget initiativ at bruge skoles hjemmeside mere, fx i forbindelse med anden form for korrespondance med lærerne, information om lektier, udflugter etc.?

En af svarmulighederne i ovenstående spørgsmål var om man havde snakket med sit barn om projektet derhjemme. Det var der mange der havde. I den forbindelse var vi nysgerrige efter at vide hvilke dele af projektet børnene *specielt* havde fortalt deres forældre om. Derfor spurgte vi forældrene til dette, og i det følgende diagram har vi valgt at vise hvordan svarene ligger fordelt mellem piger og drenge. Det er vigtigt at bemærke at diagrammet her viser *antal* besvarelser og ikke den procentvise fordeling (vi har i alt fået svar fra 147 forældre til piger og 161 forældre til drenge).

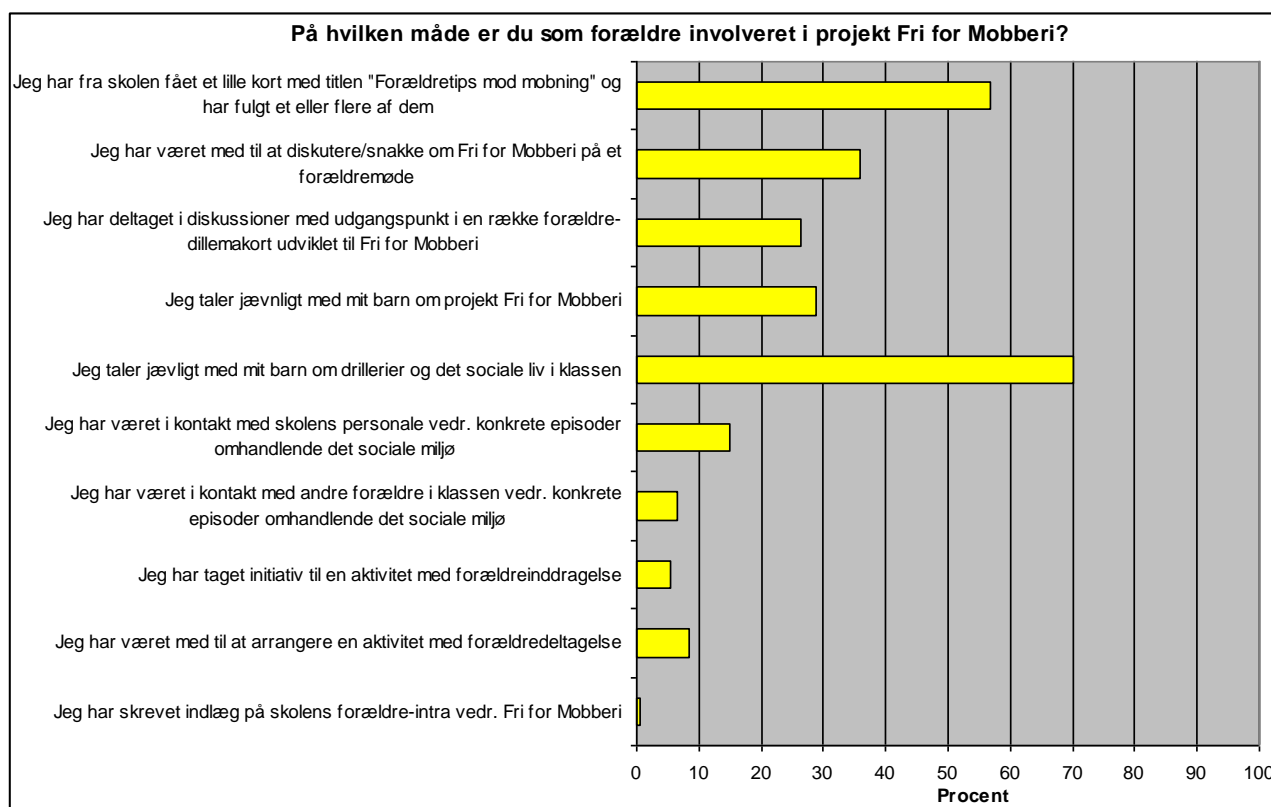
(Fig. 17)

Først og fremmest kan vi se at bamsen og de forskellige aktiviteter knyttet til projektet (fx massage og børnemøder) er emner børnene *især* har talt om med deres forældre. Vi kan desuden se at piger og drenge i hovedsagen ikke vægter de forskellige samtaleemner forskelligt, eller at det ene køn *generelt* har fortalt mere om projektet derhjemme end det andet køn. Det er altså ikke sådan at piger generelt fortæller mere om projektet eller om emner knyttet til projektet end drengene gør. Det er ellers noget mange forældre til drenge har givet udtryk for i vores interviews med dem – de tillægger deres sønners manglende fortælleriver at de er drenge. Vi kan dog ikke, ud fra spørgeskemaundersøgelsen, sige noget om hvor meget børnene har fortalt om de enkelte ting. Derfor er dette resultat ikke *nødvendigtvis* i modsætning til forældrenes indtryk i de kvalitative interviews, hvor de udtrykker at drengene fortæller mindre. På et punkt ser det ud til at en sådan

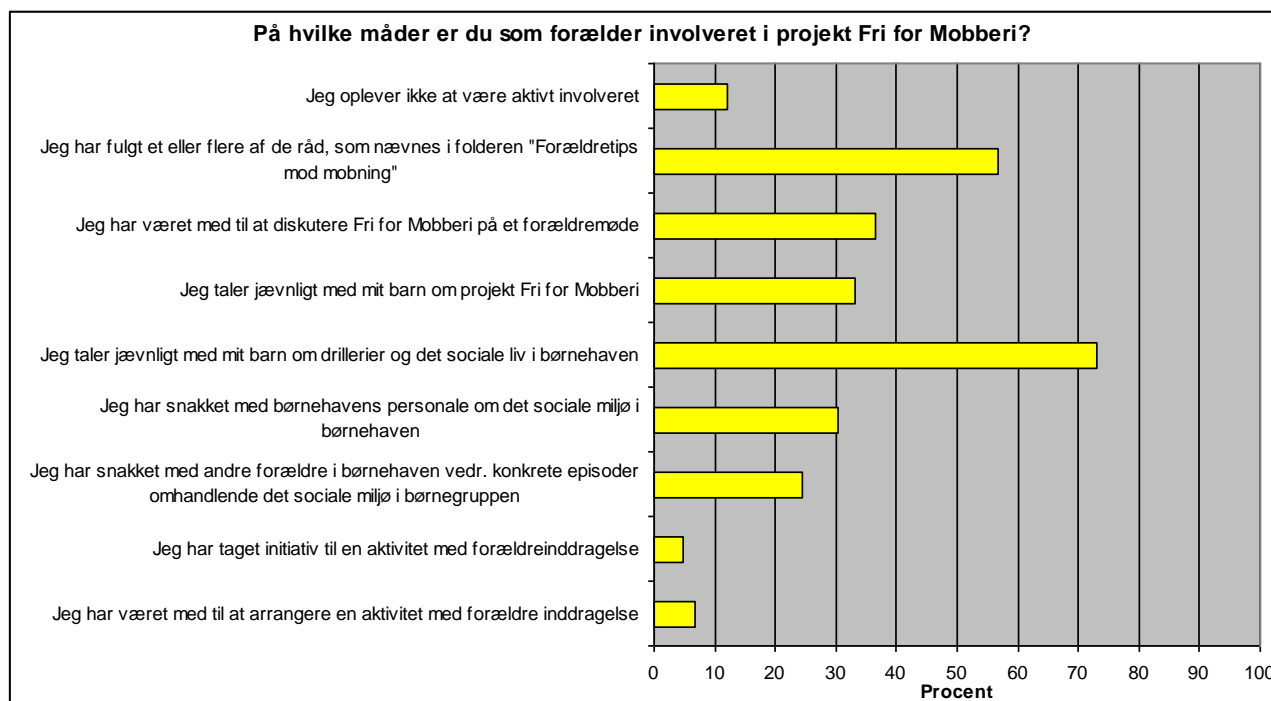
forskel kan spores: flere forældre til piger fortæller at deres barn har fortalt om episoder og oplevelser med drilleri og udelukkelse og relateret det til projektet, end forældre til drenge.

I øvrigt skal det nævnes at den fordeling som ses i diagrammet, både kan tolkes ud fra det børnene spontant har fortalt deres forældre om, eller ud fra det forældrene har spurgt ind til. Sidstnævnte forudsætter naturligvis at forældrene har haft et vist kendskab, hvilket leder tilbage til spørgsmålet om informationsniveau og kendskab, som vi var inde på ovenfor.

En ting er dog at blive informeret, noget andet er at engagere sig aktivt som forælder. Fri for Mobberi lægger op til at reel *forældreinddragelse* skal finde sted i det mobbeforebyggende arbejde, men et tilbagevendende tema for de involverede parter har været hvordan denne inddragelse kan finde sted – og på hvilke præmisser. Med udgangspunkt heri, spurgte vi forældrene om hvilke måder de selv mente de var aktivt involveret. De følgende to diagrammer viser hvordan hhv. forældre i børnehaverne og skolerne har besvaret dette spørgsmål:

(Fig. 18)

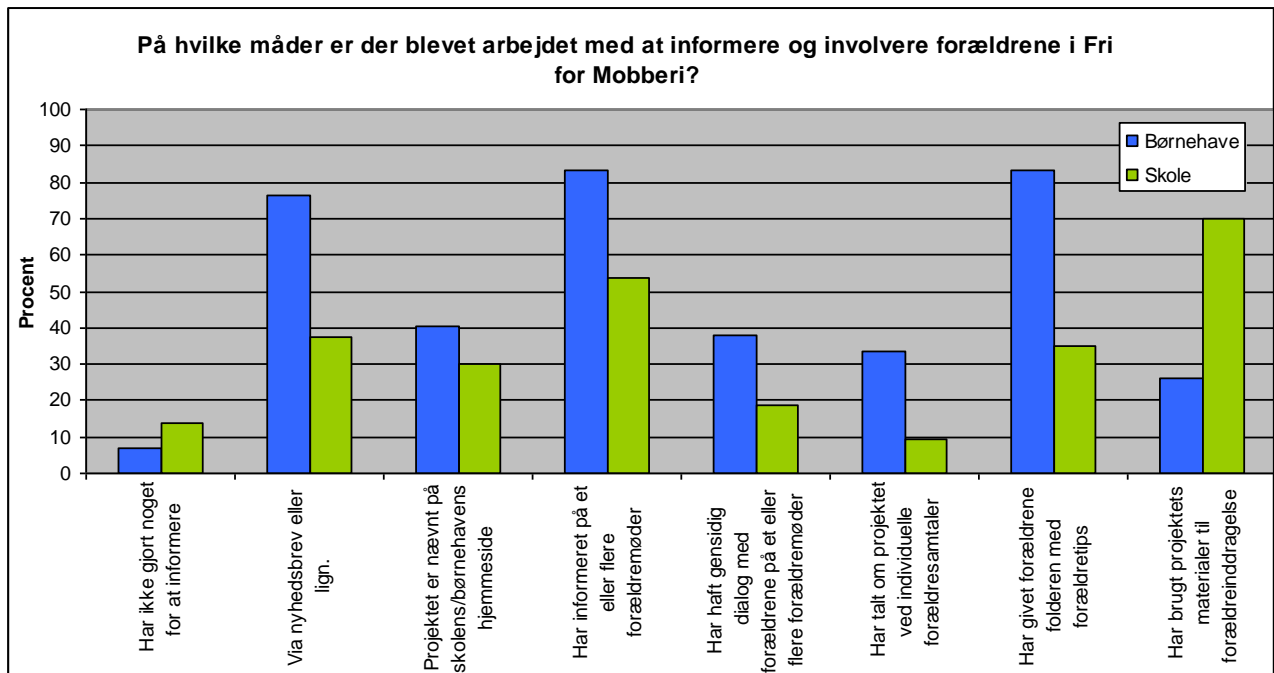
(Fig. 19)

Noget kan tyde på at forældreengagementet for størstedelens vedkommende stadig først og fremmest finder sted ”inden for hjemmets fire vægge”. Vi kan nemlig se at det at snakke med sit barn – hvad enten det er specifikt om Fri for Mobberi eller generelt om drillerier og det sociale liv i børnehaven eller skolen – er den måde langt de fleste forældre involverer sig på. Derudover har over halvdelen af forældrene fulgt et eller flere af de råd som de har fået i forbindelse med Fri for Mobberi. Det er dog interessant at op til ca. hver tredje forælder mener at han/hun har deltaget aktivt i diskussioner om projektet ved et forældremøde. Det kunne se ud som om der er sket et fremskridt på dette område set i forhold til tilbagemeldingerne ved tidligere nedslag, hvor flere pædagoger har efterlyst mere af denne type deltagelse fra forældrenes side. Hvad svarfordelingen i øvrigt viser, er at forældrene i skolerne hverken er mere eller mindre engagerede i Fri for Mobberi end forældrene i børnehaverne. Det er overordnet set den samme type af engagement forældrene viser.

Personalets oplevelse

Mens vi på den ene side har spurgt forældrene til hvordan de er blevet informeret eller har opnået kendskab til Fri for Mobberi, har vi på den anden side spurgt personalet til hvordan *de* mener de har informeret og involveret forældrene. I spørgeskemaet til børnehavepersonalet blev der spurgt på et generelt plan ud fra hvad man havde gjort *i institutionen*, mens skolepersonalet blev bedt om at svare på hvad de *selv* havde gjort⁴. Forskellen på den individuelle kontra den kollektive spørgeappell må derfor indgå i tolkningen af nedenstående diagram, som viser hvordan personalegrupperne har arbejdet med forældreinddragelse/information:

⁴ Ræsonnementet bag dette var at man som klasselærer typisk har et mere begrænset kendskab til hvad der er blevet gjort i andre klasser, mens man i børnehaverne traditionelt indgår i en mere samlet stab der fx sender ét og samme informationsbrev til alle forældre.

(Fig. 20)

Også ved dette spørgsmål ses en markant forskel mellem hvad børnehavepersonalet og forældrepersonalet har svaret, idet langt flere ansatte i børnehaver har svaret at de har benyttet de forskellige informationsveje eller inddragelsesmåder. Denne forskel kan, som nævnt, tilskrives den kollektive tilgang til spørgsmålene som børnehavepersonalet har svaret ud fra - kontra skolepersonalets individuelle. Men dette behøver ikke at være eneste forklaring bag. Man kunne måske også forestille sig at den længere tid, som børnehaverne har været aktive i Fri for Mobberi spillede en rolle, idet man herved har høstet større og flere erfaringer med inddragelse af forældrene?

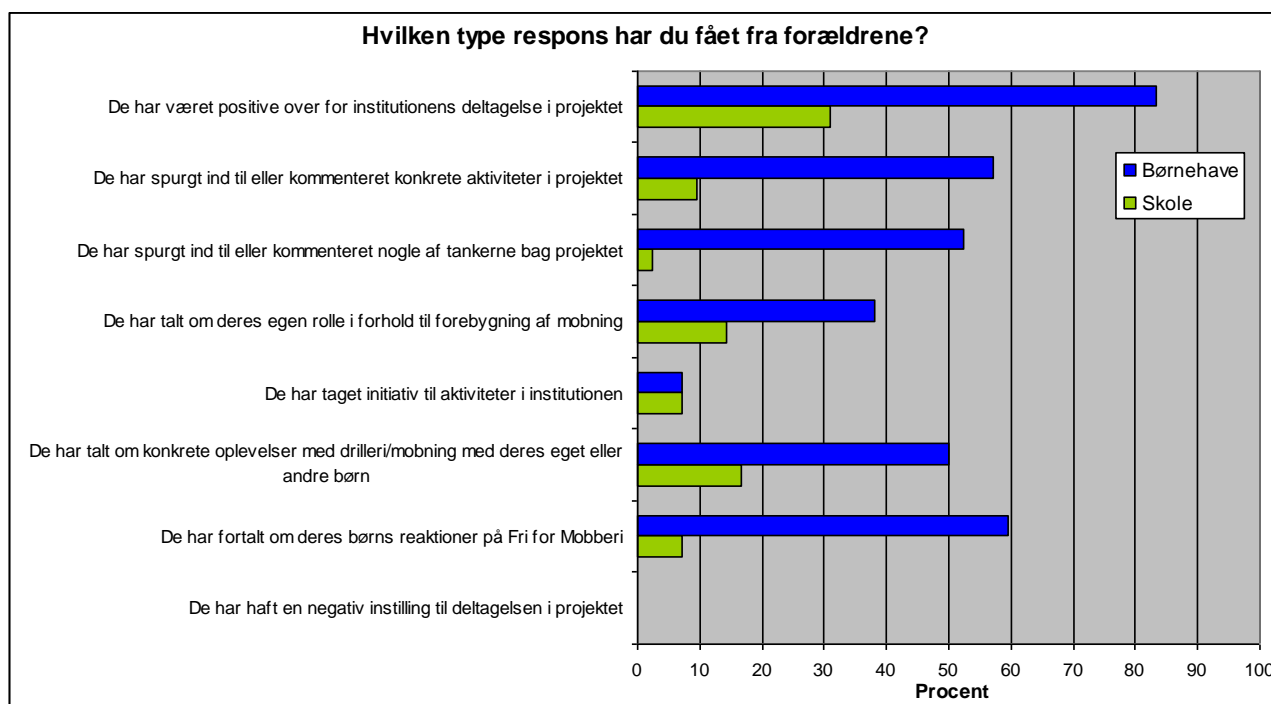
Samlet set viser diagrammet os, at der er blevet gjort en indsats for at informere forældrene generelt. Ganske få – nemlig 8 % af børnehavepersonalet og 15 % af skolepersonalet – svarer således at de *slet* ikke har gjort noget for at informere forældrene.

De mest benyttede informationsveje og måder at inddrage forældrene på er tydeligvis ved nyhedsbreve eller lignende skrivelser fra skolen/institutionen, mundtlig information på forældremøder og i kraft de 5 forældretips fra materialet som uddeles til forældrene. I mindre grad har man valgt at benytte institutionens hjemmeside, at indlede en egentlig dialog på forældremøderne og at bringe emnet op ved de individuelle forældresamtaler.

Ved ét af søjleparrene er fordeling omvendt mellem børnehave- og skolepersonale, nemlig ved brugen af *projektets materialer til forældreinddragelse*. Forklaringen bag dette er nok at der i den nye skolekuffert findes nogle ”dilemmakort” rettet mod forældrene – fx til brug ved forældremøder – som endnu ikke findes i børnehavekufferten. Vi ved fra de kvalitative interviews med enkelte forældrene, at disse kort er blevet benyttet mindst ét sted.

Men hvordan har forældrene så reageret på projektet? Vi spurgte personalerne i skolerne og i børnehaverne om de kunne mærke om forældrene var interesserede og om de havde givet nogen

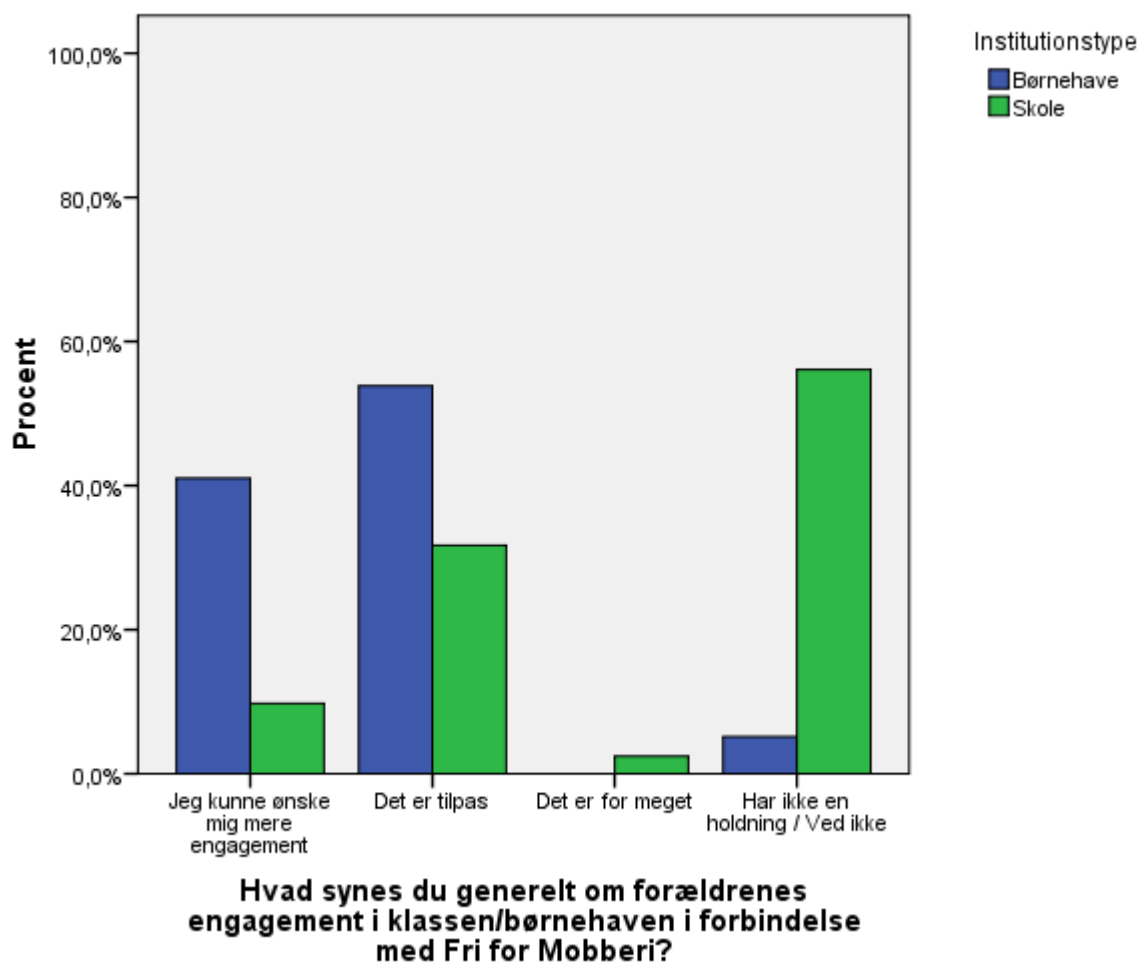
form for respons. Igen var tilbagemeldingen markant forskellig mellem børnehave og skole, hvilket illustreres nedenfor:

(Fig. 21)

Først og fremmest har forældrenes reaktioner på Fri for Mobberi været positive, hvilket gælder oplevelsen hos både skole- og børnehavepersonale. Der er dog ingen tvivl om at personalerne i børnehaverne helt overordnet har oplevet en langt større respons fra forældrene vedrørende Fri for Mobberi, end skolepersonalerne har. En enkelt undtagelse er oplevelsen af at forældrene har taget mere initiativ til aktiviteter i institutionen eller på skolen – en respons som ikke ret mange oplever at fri for Mobberi har givet anledning til. Diagrammet ovenfor og den markante forskel på børnehave og skole kan ganske givet forklares ud fra den langt større daglige kontakt der er mellem forældre og professionelle i børnehaverne end i skolerne – en forklaringsmodel vi har peget på tidligere i forhold til andre synligt markante forskelle mellem institutionstyperne.

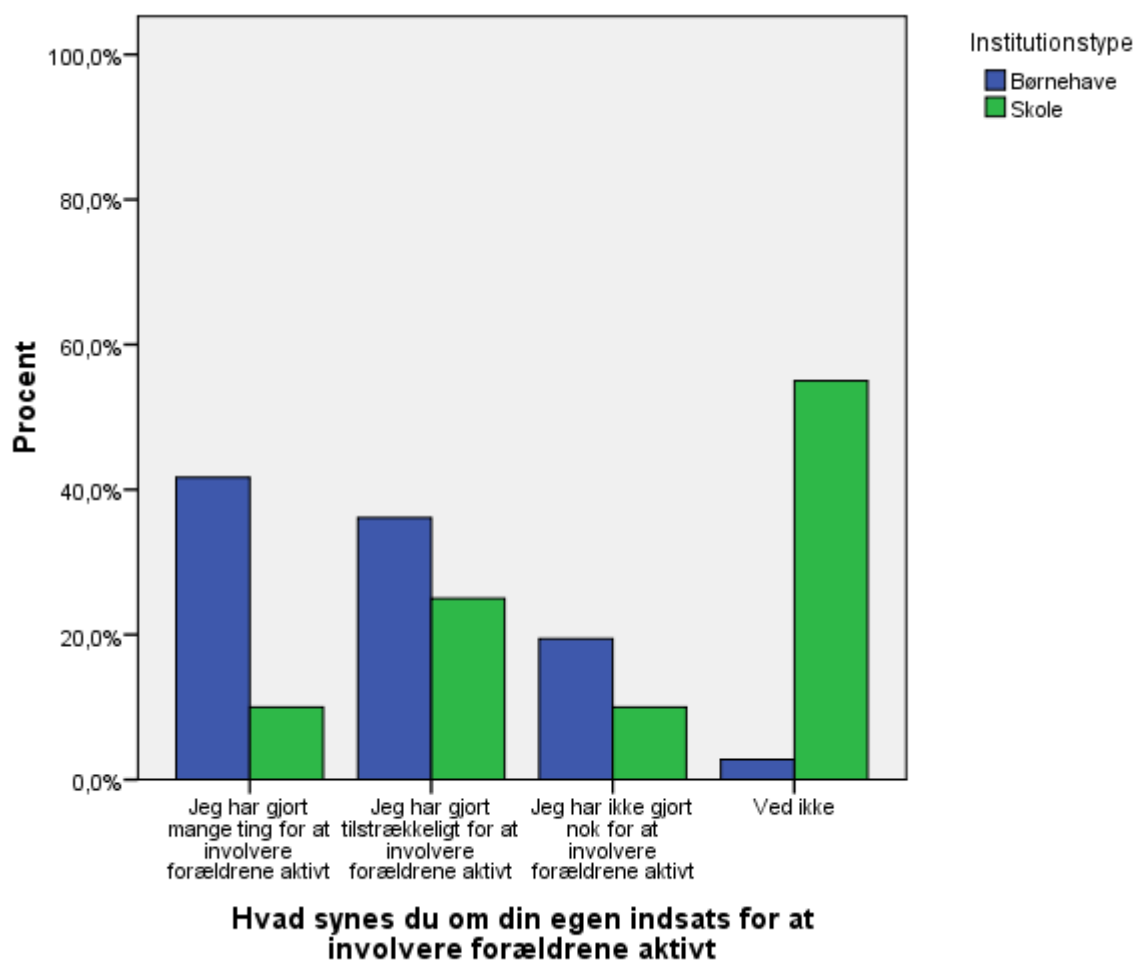
Ved tidligere interviews og feedbackseancer i de deltagende institutioner, har indtrykket været at de professionelle savnede et større initiativ og engagement i Fri for Mobberi fra forældrenes side. For at følge op på dette indtryk, har vi nu spurgt til personalernes overordnede vurdering af forældrenes engagement, og her er resultatet langt fra så nedslående som man kunne frygte.

(Fig. 22)

Hvis man ser bort fra den høje andel af skolepersonale som ikke finder sig i stand til at vurdere dette, så er det faktisk størstedelen af både personalet i skolen og børnehaven som mener at forældrenes engagement er tilpas. Derudover er det påfaldende at langt flere børnehavepersonaler stadig ønsker mere forældreengagement set i forhold til skolepersonalet. Det er især påfaldende fordi meget tyder på at man jo netop i børnehaverne oplever at få den største respons fra forældrene. Skyldes denne skæve fordeling at forældre til skolebørn har et væsentligt højere deltagelsesniveau? Eller ønsker lærerne i højere grad end forældrene at blande forældrene uden om deres arbejde?

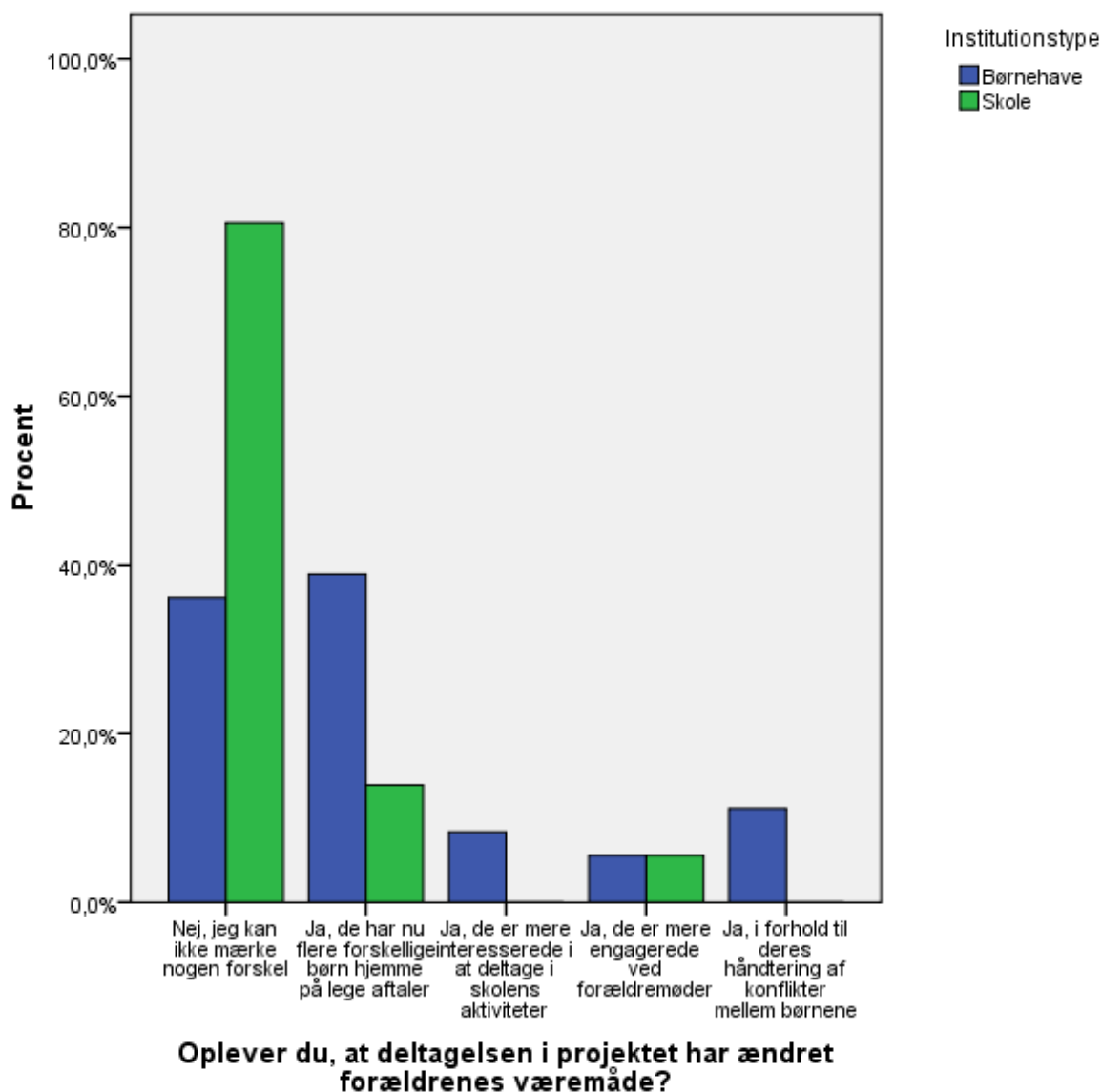
Når vi nu havde spurgt til oplevelsen af forældrenes engagement, fandt vi det interessant også at spørge ind til personalernes egen indsats for at involvere forældrene. Kunne vi finde en sammenhæng imellem disse to? Det følgende diagram viser hvordan personalerne besvarer dette spørgsmål:

(Fig. 23)

I lighed med det foregående spørgsmål havde mange skolepersonaler svært ved at vurdere dette og krydsede derfor af i ”ved ikke”. Ser man bort fra denne store gruppe, syntes de fleste skolepersonaler at de havde gjort tilstrækkeligt, mens de fleste børnehavepersonaler syntes de havde gjort *mere* end tilstrækkeligt for at involvere forældrene. Man kan i forlængelse heraf forestille sig, at der i løbet af de kommende år vil komme nye forældre til skolerne der fra børnehaven er vant til et vist aktivitetsniveau omkring indsatsen mod mobning, hvilket kan betyde at de vil have forventninger til skolen om en tilsvarende opmærksomhed. Dette kan nødvendiggøre en mere aktiv indsats på dette område fra skolens side. En mulig håndtering af denne problemstilling kan for skolerne være at gribe fat i de aktiviteter der er specifikt målrettet forældrene – aktiviteter der bygger på Fri for Mobberis fokus på forældrenes betydning for børnenes omgangsformer.

Til sidst blev personalerne bedt om at forholde sig til hvorvidt deres skoles eller børnehaves deltagelse i projekt Fri for Mobberi havde bevirket en ændring i forældrenes væremåde. Vi har også i nedenstående diagram valgt at vise hvordan svarene fordeler sig blandt børnehave og skolepersonalet:

(Fig. 24)

Overordnet set, er der mange som ikke synes at projektet har rykket voldsomt ved forældrenes væremåde. Dette ses tydeligst på skoleområdet. Her oplever man tilsyneladende i langt højere grad end i børnehaverne at deltagelsen i projektet ikke har gjort en forskel i forældrenes væremåde. Det har hele 80 % af skolepersonalet svaret mod 37 % af børnehavepersonalet. Det kan være relevant at nuancere opfattelsen af resultatet. Vi kan nemlig ikke vide om svaret afspejler en opfattelse af at forældrene ikke er engageret og aldrig har været det eller om de er meget engagerede og altid har været det. Uanset hvad, oplever skolepersonalet ikke at Fri for Mobberi har rykket synderligt ved forældredeltagelsen.

Men hvorfor er forældrenes adfærd i højere grad påvirket af projektet i børnehaverne end i skolerne? Kan det være fordi man netop i børnehaverne gør mere ud af at inddrage forældrene og få dem til at handle anderledes eller have fokus på børnegruppen på en ny måde end tidligere? Kan det være fordi det ikke er ligeså banebrydende at arbejde med emnet mobning på skoleområdet, hvorfor personalet måske ikke ser at *dette projekt* har gjort nogen større forskel (end al mulig anden

indsats)? Eller er en forklaring at man som børnehavepersonale ganske enkelt har lettere ved at se forældrenes adfærd sammen med børnene - idet skolepersonalet i mindre grad er til stede når forældrene henter og bringer?

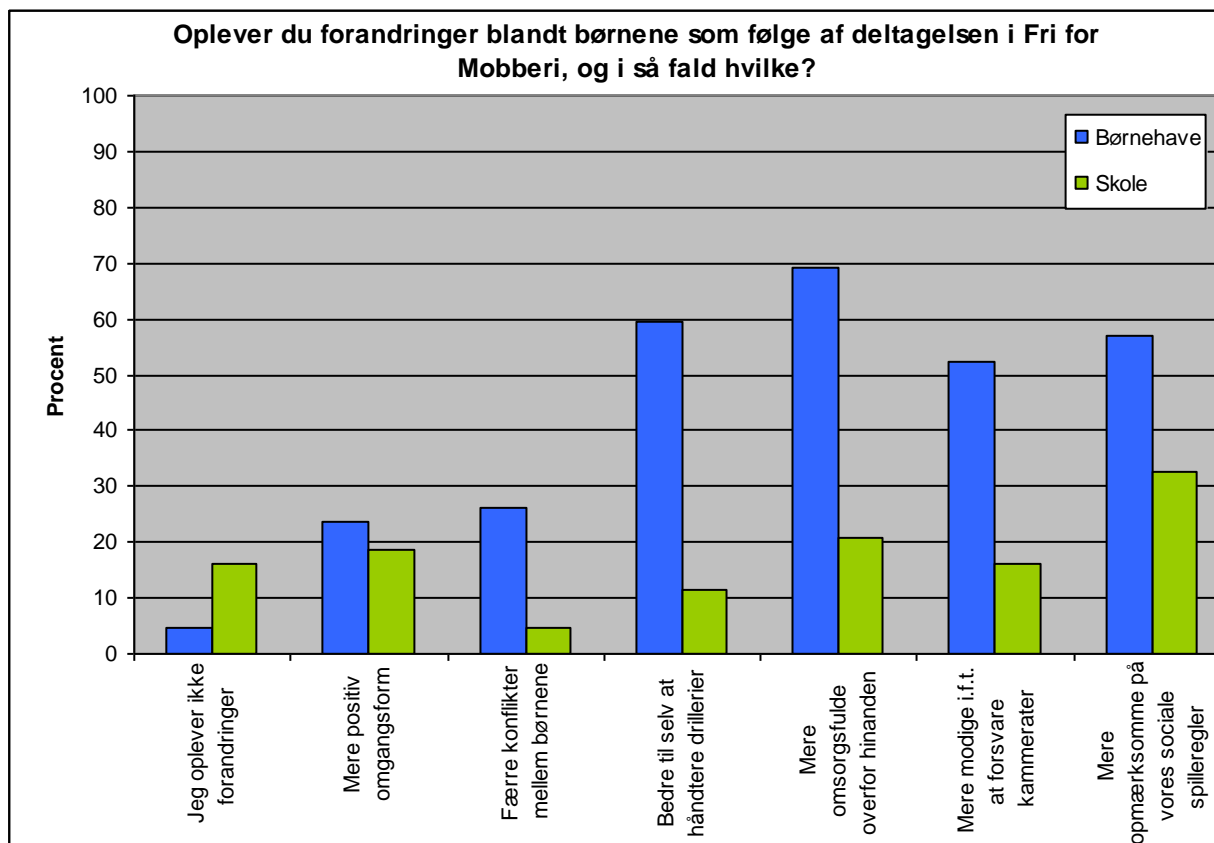
Når man ser på hvilken ændret væremåde personalerne specielt bemærker hos forældrene, drejer det sig primært om at flere har udvidet børnenes legeaftaler – dvs. at forældrene nu tager flere forskellige børn med hjem på legeaftaler. Dette er netop også ét af de 5 forældreråd fra projektet ”forældretips”.

I undersøgelsen deltog, som bekendt, de tre skoler og alle seks børnehaver. Vi har fundet det interessant at se hvordan fordelingen af svarene på det aktuelle spørgsmål fordelte sig på de forskellige institutioner. I den forbindelse fandt vi blandt andet at:

- kun på Skjoldhøjskolen, i Spirekassen og i Humlebien oplevede man at projektet havde afstedkommet et øget engagement på forældremøder.
- kun i Børnehaven på Hoppesvej, i Vonsild børnehave og i Humlebien (størst i sidstnævnte) oplevede man at forældrene som følge af projektet havde ændret væremåde mht. deres håndtering af konflikter mellem børnene, og
- kun i Vonsild børnehave og Børnehaven på Hoppesvej oplevede man at forældrene nu var mere interesserede i at deltage i institutionens aktiviteter end tidligere.

Forandringer blandt børnene

Et emne som måske i sidste ende er det allermest interessante at kunne sige noget om, er oplevelsen af om projektet har gjort en forskel på måden børnene er sammen på i hhv. børnehaverne og skolerne der har brugt Fri for Mobberi-materialet. Det har vi spurgt ind til i spørgeskemaet til de ansatte på skolerne og i børnehaverne, og heri gives der udtryk for at der til en vis grad *er* sket forandringer i børnenes samvær og måder at håndtere konflikter på.

(Fig. 25)

I ovenstående diagram har vi igen opdelt svarene mellem hvad børnehavepersonalerne og skolepersonalerne har svaret, og tendensen er tydelig - og i øvrigt sammenlignelige med flere tidligere nævnte svar/resultater: En langt større procentdel af børnehavepersonalet har besvaret de forskellige svarkategorier, hvilket tilsammen giver det indtryk at man i børnehaverne har oplevet et større udbytte af projektet, set i forhold til effekten blandt børnene.

Men udover at flere af børnehavepersonalerne *generelt* har oplevet større/flere forandringer blandt børnene - i sammenligning med skolepersonalerne - kan vi af diagrammet også se at det især drejer sig om at børnehavebørnene er blevet *mere omsorgsfulde over for hinanden*, at de er blevet *bedre til selv at håndtere drillerier*, at de er blevet *mere modige* og har *større fokus på sociale spilleregler*. I børnehaverne bemærker personalerne ikke så meget en *mere positiv omgangsform* og *færre konflikter* som følge af projektdeltagelsen.

I skolerne er den største forandring som personalerne har bemærket blandt børnene, at de er mere opmærksomme på sociale spilleregler. Det er dog også registreret at børnene udviser større omsorg for hinanden og har en mere positiv omgangsform. Men stadig er det et fåtal som nævner disse forandringer.

En af de mest markante forskelle som ses mellem skole og børnehave ud fra ovenstående diagram, er i forhold til børnenes evne til at håndtere drillerier. Man kan undre sig hvorfor skolebørnene tilsyneladende ikke (ifølge personalet) er blevet bedre til at håndtere drillerier, når børnehavebørnene er. Er det fordi de i forvejen var gode til det i skolen, og børnehavebørnene havde meget mere at lære på det punkt? Er det på grund af forskellig intensitet i arbejdet med konflikthåndtering i de to institutionstyper? Eller hænger det sammen med at børnehavepersonalet er tættere på børnene og kan se denne forandring, hvorimod skolepersonalet ikke kan se når eleverne rent faktisk selv løser konflikterne i frikvarteret – men kun oplever når de henvender sig til de voksne med - for børnene - uløselige problemer?

Skolebørnene har, ifølge 33 % af skole personalet, en øget opmærksomhed på de sociale spilleregler. Kan dette mon ses i forhold til at man i de enkelte klasser arbejder målrettet med at formulere, nedskrive og ophænge klassens sociale regler – og herved skabe og fastholde børnenes opmærksomhed herpå? Eller spiller andre forhold ind her?

Tilsammen viser svarfordelingen os at det største udbytte af, og den største resurse i, projekt Fri for Mobberi i denne sammenhæng er at børnene bliver givet og aktivt tilegner sig nye, bedre og flere redskaber til at indgå i sociale relationer – i medgang og modgang.

Bilag 1

Antal indkomne, udfyldte spørgeskemaer fra forældre og personale fordelt på institution/skole:

Samlet

Personale: 85

Forældre: 315

Vonsild Børnehave

Personale: 9

Forældre: 31

Venøvej Børnehave

Personale: 3

Forældre: 14

Skjoldhøjskolen

Personale: 17

Forældre: 66

Hoppesvej Børnehave

Personale: 10

Forældre: 37

Humblebien

Personale: 9

Forældre: 35

Vonsild Sogneskole

Personale: 11

Forældre: 60

Smilehullet

Personale: 7

Forældre: 19

Eventyrhusene

(kun afd. Spirekassen)

Personale: 4

Forældre: 12

Hellerup Skole

Personale: 15

Forældre: 41